

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra psychologie a speciální pedagogiky

Bakalářská práce

Klady a zápory jedináčkovství

Vypracovala: Barbora Kodýmová
Vedoucí práce: PhDr. Marta Franclová, PhD.
České Budějovice 2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

v Českých Budějovicích dne

.....

Barbora Kodýmová

Poděkování

Velice děkuji PhDr. Martě Franclové PhD. za odborné vedení mé bakalářské práce, za její vstřícnost a poskytování cenných rad. Dále mnohokrát děkuji Mgr. Bc. Tomáši Mrhálkovi, který mi poskytl mnoho užitečných rad při zpracovávání empirické části mé práce, opravdu si toho velice cením. Děkuji také Mgr. Denise Parkosové MBA, PhD. za její ochotu a korekci mé bakalářské práce. A na závěr děkuji své rodině, přátelům a zejména svým skvělým rodičům, kteří mě po celou dobu studií a vytváření této práce jako vždy podporovali a od začátku do konce věřili v můj úspěch.

Abstrakt

Bakalářská práce „Klady a zápory jedináčkovství“ pojednává o problematice jedináčků a jejich pohledu na tuto roli. Práce je klasicky dělena na část teoretickou a část empirickou. V teoretické části jsou zprvu definovány pojmy osobnost a vlivy jejího utváření, přičemž zvláštní zaměření patří roli rodičů a jejich vztahu k dítěti, dále také významu sourozeneckých vztahů a zejména sourozeneckých konstelací, na něž je po celou dobu práce kladen zásadní důraz. Teoretická část dále popisuje základní přístupy, jimiž se na jedináčkovství pohlíží, detailněji zkoumá osobnost samotných jedináčků a také charakterizuje rodiče jedináčků. Následující empirická část pojednává o kvalitativním výzkumu v designu případových studií, které byly prováděny metodou individuálních hloubkových rozhovorů se šesti jedináčky. Obsahem je též detailní popis jednotlivých případů a jejich následná komparace za účelem nalézání podobností, vedoucích k zodpovězení základních i vedlejších výzkumných otázek, zabývajících se kvalitou života jedináčků.

Klíčová slova

Jediné dítě, jedináček, jednodětná rodina, sourozenecké vztahy, sourozenecké konstelace, role rodičů, utváření osobnosti.

Abstract

The bachelor thesis „The pros and cons of being an only child" deals with the issue of being an only child and their perception of this role. The thesis is classically divided into a theoretical part and an empirical part. In the theoretical part, we first define the concept of personality and the influences on its formation. Special attention is given to the role of parents and their relationships with the child, as well as on the importance of sibling relations and in particular sibling constellations. The theoretical part also describes basic approaches on how to view only children, examines their personality in detail and characterizes their parents. The following empirical part deals with qualitative research in the design of the case studies, which were performed using individual in-depth interviews with six only children. It also contains a detailed description of the individual cases and then compares them to find similarities that would lead to answering both fundamental and non-fundamental research questions dealing with the quality of life of only children.

Keywords

Only child, one-child family, siblings, sibling constellation, role of parents, formation of personality.

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Osobnost a vlivy jejího utváření	9
1.1 Role rodičů a pečujících osob	11
1.1.1 Role matky	11
1.1.2 Role otce	13
1.2 Význam sourozeneckých vztahů	13
1.3 Sourozenecké konstelace a jejich vliv	15
2 Přístupy ke vnímání jedináčkovství	16
2.1 Tradiční přístup ke vnímání jedináčkovství.....	16
2.2 Jedináčkovství jako podněcování k investicím.....	17
2.3 Jedináčkovství jako „handicap“	18
3 Charakteristika osobnosti jedináčků	19
3.1 Individualismus jedináčků.....	19
3.2 Samota jedináčků – nedobrovolný důsledek či potřeba?.....	20
3.3 Syndrom „zklamaného perfekcionisty“	21
3.4 Jedináčci v partnerství	23
3.4.1 Muž jedináček v partnerství.....	24
3.4.2 Žena jedináček v partnerství.....	24
3.5 Jedináčci v profesích	24
3.5.1 Muž jedináček v profesích	25
3.5.2 Žena jedináček v profesích.....	26
4 Rodiče jedináčků a jejich vliv	27
4.1 Nenaplněné sny a ambice rodičů.....	27
4.2 Dopřávající a hyperprotektivní rodiče	28
4.3 Sourozenecké konstelace rodičů	29
4.4 Důvody vedoucí k jednodětnosti rodin.....	29
EMPIRICKÁ ČÁST	31
1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	31
1.1 Hlavní výzkumné otázky.....	31
1.2 Vedlejší výzkumné otázky	31

2	Metodika výzkumu	32
2.1	Výběr výzkumného vzorku a jeho charakteristika	32
2.2	Metody a realizace sběru dat	33
2.3	Analýza dat.....	34
3	Výsledky	35
3.1	Popis jednotlivých případů	35
3.1.1	Respondent č. 1 – „Dominika“	35
3.1.2	Respondent č. 2 – „Sandra“	38
3.1.3	Respondent č. 3 – „Veronika“	40
3.1.4	Respondent č. 4 – „Tomáš“	41
3.1.5	Respondent č. 5 – „Karel“	44
3.1.6	Respondent č. 6 – „Josef“	46
3.2	Srovnání jednotlivých případů	49
3.2.1	Rodinné zázemí.....	49
3.2.2	Navazování interpersonálních vztahů.....	51
3.2.3	Manželství a rodičovství	53
3.2.4	Vzdělání a zaměstnání	54
3.2.5	Klady jedináčkovství.....	55
3.2.6	Zápory jedináčkovství	56
4	Diskuze	59
	ZÁVĚR	63
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	64
	SEZNAM PŘÍLOH	67

ÚVOD

Ústředním tématem celé práce je pojem jedináček, proto je důležité si hned na úvod tento pojem objasnit. Jedináčkem označujeme jedince, který je jediným dítětem svých rodičů a nemá tudíž žádné sourozence, a to jak biologické neboli vlastní, tak adoptované („Jedináček“, 2016). Někdy se stává, že rodiče jedináčků za sebou mají minulé manželství, ve kterých už nějaké děti zplodili, a tudíž nastává situace, kdy jedináčci mají nevlastní sourozence, se kterými se ale nevidají. Takové případy se objevily i v mém výzkumu. V opačném případě, kdy se tito jedinci vídají, označení pojmem jedináček není dle mého názoru zcela relevantní, jelikož zde dochází ke vzájemnému ovlivňování.

Také je třeba zmínit, že co se týče osobnostních rysů, jedináčci bývají často podobní prvorozeným dětem. Tímto jevem se zabývá třeba americký psycholog Kevin Leman, nejmladší dítě ze sourozenců – tzv. „benjamínek“, otec pěti dětí a manžel své prvorozené ženy. Můžeme se o tom dočíst v jeho čtivě a zábavně napsané knize Sourozenecké konstelace (Leman, 2000) nebo také v díle Prvorozený – výhoda či handicap (Leman, 2011). Leman (2000) nazývá jedináčky jako „prvorozené na druhou“. Říká, že jsou jakýmsi druhem prvorozených, u kterých můžeme před všechny jejich typické vlastnosti přidat předponu „super“, čímž se dostaneme na úroveň jedináčkovství.

Nebylo by ale správnější říci, že prvorození se podobají jedináčkům? Vždyť právě prvorození vyrůstají část svého života jako jedináčci do chvíle, než je nový sourozenec nesesadí „z trůnu“, jak tento jev nazval Alfred Adler (1999) nebo jinak dle Prekopové (2009), než ztratí své „království“, ve kterém byli až donedávna zvyklí být centrem všeho dění.

Situací, kdy se některé děti se sourozenci stávají takovými „falešnými jedináčky“, je více. Osobnost jedináčka si pravděpodobně ponese i nejmladší dítě v rodině s pěti, devíti nebo třinácti dětmi za podmínky, že se mezi těmito sourozenci nevyskytnou jiné výjimky. Mohou to být ale také některé prostřední děti nebo první dvě ve větší rodině (Isaacson & Radish, 2001). Záleží na věkovém rozdílu sourozenců, a to obzvláště v případě, jsou-li sourozenci právě dva. Pokud je věkový rozdíl mezi nimi větší jak pět let, nastává již generační rozdíl a výskyt jedináčkovské osobnosti bude vysoce pravděpodobný (Novák, 2007).

Alfred Adler byl rakouským psychiatrem židovského původu, který se dal nejprve na dráhu praktického a očního lékařství. Jako syn obchodníka se šesti dětmi jistě za svůj život v minulém století nasbíral plno sourozeneckých zkušeností, což ho pravděpodobně dovedlo až k tomu, že se stal průkopníkem sourozeneckých konstelací. Spolupracoval se slavným Sigmundem Freudem, od kterého se po neshodách týkajících se chápání motivační síly v psychoanalytické teorii oddělil, a založil vlastní směr zvaný individuální psychologie. Ten se odlišoval od tehdejší psychoanalýzy zejména svým důrazem na začleňování jedince do společnosti (Drapela, 2003). Sourozenecké pořadí je dle něj ukazatelem budoucích postojů a vzorců chování jedince (Drapela, 2003).

Odlišnější pojetí sourozeneckých konstelací zaujímá rakouský psycholog Walter Toman (1992, in Zetíková, 2009), který je rozděluje nejen dle pořadí, ale důležitou roli podle něj hraje také pohlaví všech dětí v rodině, tedy dítěte samého i jeho sourozenců. Oproti ostatním pojímá sourozence v rámci rodinných vztahů a neřeší jen obecně jednotlivé pozice. Udává počet možností sourozeneckých konfigurací, přičemž za základní vzorec považuje rodinu se dvěma dětmi.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Osobnost a vlivy jejího utváření

Určitá část společnosti se mylně, ale poměrně často domnívá, že pojem osobnost zastává hodnotící charakter člověka, jenž je považován za někoho výjimečného, vystupujícího do popředí, ne-li značně kladně hodnoceného. Toto nesprávné pojetí osobnosti se uchytilo v lidové řeči, některých historických vědách (Nakonečný, 1995) a memoárové literatuře (Smékal, 2003). Domnívám se, že se chybně zaměňuje s pojmem charisma, které je „pouhým“ rysem osobnosti jedince, který oplývá význačnou vnitřní nebo i vnější přitažlivostí a jakýmsi osobním kouzlem („Charisma“, 2014), většinou zřetelným na první pohled.

Pojem osobnost zřejmě pochází z latinského slova *persona*, jenž je překládáno jako maska. Ta je spojována s antickými dramaty, při kterých herci nosili masku se rty tvarovanými tak, aby zesilovaly vycházející zvuk. Soudí se proto, že podstatné jméno *persona* je odvozeno od slovesa *personare* – přeloženo jako zníti skrz nebo proznívati. Význam masky se poté měnil, až se nakonec posunul od počáteční vnějšího výrazu na samotné povahové vlastnosti jedince (Smékal, 2003).

Osobností rozumíme jakýsi vnitřní dynamický systém organizace vědomí vlastního já, jež zajišťuje konzistentnost jednání a charakteristické způsoby chování a prožívání (Allport, 1937, in Hartl & Hartlová, 2000; Nakonečný, 1995). Je nepochybnou součástí každé živé bytosti a zároveň nás od ostatních odlišuje. Zaručuje, že se v téže situaci různí jedinci zachovají různými způsoby dle svého osobního stylu interakce s prostředím, přičemž každý z nich bude při své individuální reakci vykazovat určitou jednotu psychických procesů, vlastností a stavů (Nolen-Hoeksema, Fredrickson, Loftus, & Wagenaar 2012; Nakonečný, 1995).

Každý jedinec má své integrující části osobnosti, které jsou jak vrozené, kam řadíme temperament, vlohy, dispozice a vlastnosti, tak i získané, kam patří zejména charakter a schopnosti (Sillamy, 2001; Nakonečný, 1995). Jednotlivé vlastnosti osobnosti mohou být krátkodobého trvání, jiné dlouhodobého, některé zase vázané na určité situace. Pro správný

vývoj osobnosti je důležitá už dostatečná výživa matky během těhotenství a poté i v prvních letech života dítěte. Mnoho psychologů zastává názor, že osobnost se formuje zejména do věku tří let, kdy vzniká vědomí vlastního já (Hartl & Hartlová, 2000). Adler (1994) však považuje za období pokládání základu individuality první čtyři nebo pět let života jedince, přičemž tvrdí, že pozdější vnější zásahy už na osobnost nemají téměř žádný vliv. Dnešní psychologie, ačkoliv rozmanitá, má názor poněkud odlišný.

Předpokládáme, že lidská psychika má biopsychosociální determinaci. Ovlivňuje ji prostředí, ve kterém daný jedinec vyrůstá, i způsob, jakým rodiče s dětmi jedná (Leman, 2000), ale nesmíme přehlížet ani genetické faktory, jejichž významný vliv dokazují například rozsáhlé studie dvojčat vychovávaných odděleně, ale přesto s výraznou psychickou podobností. Neměli bychom zapomínat na to, že vliv prostředí je propojen spolu s genotypem, jenž k rozvinutí některých genů potřebuje řádnou stimulaci (Nolen-Hoeksema et al., 2012). Dostatek vnějších podnětů je vůbec nezbytnou podmínkou pro normální zdravý vývoj osobnosti (Hartl & Hartlová, 2000).

Přetváření a dotváření psychiky probíhá pod vlivem biologického zrání, kam řadíme především věk jedince, ale také například období puberty nebo menopauzy. Dále jej přirozeně ovlivňují individuální osobnostní zkušenosti zahrnující emoční i sociokulturní faktory (Sillamy, 2001). Osobnost se tak rozvíjí a přetváří učením až do samého konce života jedince (Hartl & Hartlová, 2000).

Existuje nespočet rozmanitých teorií osobnosti, od psychoanalytického pojetí po holistický přístup a mnoho dalších odlišných i podobných teorií. Myslím však, že můžeme souhlasit s Drapelou (2003), který říká, že osobnost člověka je složitým, fascinujícím jevem, jenž lidstvo od nepaměti provokuje k bádání, a ačkoliv od prvních zmínek uběhlo již mnoho tisíc let, stále si uchovává svou určitou tajemnost. Smékal (2003) tuto tajemnost přirovnává k jakémusi vesmíru v nás.

Je přirozené, že se člověk pídí po zdrojích lidské činnosti, sociálního jednání i psychologických a také duchovních aspektech života vlastního i druhých lidí (Smékal, 2003), neboť pravděpodobně všichni alespoň částečně toužíme po tom, vyznat se v sobě i svém sociálním okolí, k čemuž nás mohou vést důvody jak osobní, tak třeba i profesní. Já sama

jedináčkem jsem. Nevím sice, zda zcela „čistokrevným“, protože jsem od útlého dětství po zhruba konec základní školy trávila mnoho času se svým o rok mladším strýcem, jenž se mi stal téměř nevlastním sourozencem, a tudíž jsem v dětství nikdy neměla pocit, že někdo doma chybí. Postupem času a dospívání se však stává, že člověk naráží na situace, kdy zatouží po někom opravdu blízkém, jež vás zná až do hloubi vaší duše. Ačkoliv mám pocit, že s oběma svými rodiči mám neobyčejně blízký a upřímný vztah, na některé věci zkrátka nestačí. Člověk si pak možná pokládá otázku, co nebo kdo může za to, že jsme takoví, jací jsme, či do jaké míry nás vlastně ovlivňuje naše sociální okolí.

Významnou roli z hlediska sociálních vlivů zaujímá rodina a její vnitřní vztahy mezi členy. Následující podkapitoly se na tyto vlivy zaměřují, a to zejména na primární rodinu, tedy rodiče či jiné pečující osoby, sourozence a s nimi související sourozenecké konstelace.

1.1 Role rodičů a pečujících osob

Rodinné zázemí představuje soubor rozmanitých a relativně stabilních interakcí, které odrážejí specifičnost vztahu rodičů, popřípadě jiných pečujících osob a jejich dětí. Rodiče či pečující osoby jsou přirozenou součástí rodiny, každodenní společné rutiny a dětského světa. Všichni společně tvoří svůj rodinný příběh (Vágnerová, 2014).

Každý člověk má potřebu sociálních interakcí. Podle Johna Bowlbyho (1973, in Nolen-Hoeksema et al., 2012) je důležité, aby si jedinec v raném dětství vytvořil pevné pouto, vazbu neboli *attachment* k jedné nebo několika pečujícím osobám. Pokud se tak nestane, bude mít podle výzkumů s největší pravděpodobností problém s navazováním blízkých vztahů v dospělosti. Podle studií Clarke-Stewart (1973, in Nolen-Hoeksema et al., 2012) se toto pouto utváří v důsledku míry vnímavosti primární pečující osoby, zpravidla matky.

1.1.1 Role matky

Zásadní vliv na správný vývoj osobnosti jedince má nepochybně matka. Odráží první blízký vztah dítěte s druhým jedincem a skrze ni se začíná zajímat o své sociální okolí (Adler, 1994). V prenatálním vývoji je s dítětem spojena v biologický celek, a ačkoliv se po narození fyzicky oddělí, dítě stále přijímá její péči tak, jako by se vlastně neoddělilo. Matka se pro své

dítě stává prvním objektem, chápaným jako trvalý, pro dítě tudíž existuje i když u něj není zrovna přítomna (Vágnerová, 2014). Svou vlastní existenci, odlišení sebe sama od matky, si začíná uvědomovat někdy kolem šestého až devátého měsíce života. Toto pochopení nazýváme jako psychologické narození (Mahlerová, 1975, in Vágnerová, 2014).

Matka či jiná primární pečující osoba by měla v dítěti vzbudit pocit sounáležitosti a je maximálně důležité, jakým způsobem je tento vztah prožíván. Často si můžeme povšimnout chybějícího pocitu sounáležitosti a nevědomosti o existenci blízkých vztahů u osiřelých dětí, někdy také u tzv. nemanželských a nechtěných dětí, nebo což je smutným faktem, i u tělesně handicapovaných a neatraktivních dětí (Adler, 1994).

Míra rozvinutého pocitu sounáležitosti se poté odráží ve veškerém jednání člověka. Ovlivňuje přijetí narození mladšího sourozence, schopnost plnit povinnosti nejen ve škole, politickou orientaci, výkony v oblastech umění, ale také přátelství, manželství i lásku (Adler, 1994). Labilní matky, jež neprojevují o své děti zájem nebo jim nedávají pochopení potřeb a aktuálních pocitů, nemohou být dostatečným zdrojem potřebných informací pro správný rozvoj. U takových dětí se rozvíjí celoživotní nejistota a nesprávné chápání významů jednání, což má vliv na utváření kontaktů s druhými lidmi. V horším případě dochází k citové deprivaci, která výrazně narušuje osobnostní vývoj projevující se i na neurofyziologické úrovni (Vágnerová, 2014).

Nesmíme zapomenout, že osobnost se utváří nejen v primární rodině, ale také ve vztahu s ostatními členy rodiny (Prekopová, 2009), kteří ovlivňují další rozvoj chápání lidského chování i očekávání, a také s jedinci mimo rodinu. Samozřejmostí je, že k tomu, aby dítě proniklo do okolního světa plného dalších sociálních vztahů, musí se nakonec od těsné vazby na matku či jinou pečující osobu pozvolna odpoutat. První pokusy začíná v období prvního vzdoru okolo třetího roku jedince. Samostatnost a rozvoj genderové role u dětí podporují více otcové, kteří zpravidla dohlížejí na dodržování řádu (Vágnerová, 2014).

Dospívající dcery mají potřebu zdůraznit vlastní kvality své ženské role, což vznáší do jejich vztahů s matkami vzájemnou rivalitu, doprovázející ambivalentními postoji. Pro chlapce je matka modelem ženské role a zejména v období dospívání proto i modelem k experimentům s dominancí. Pokud v rodině chybí otec, bývá mezi matkou a synem

výraznější citová vazba. Je důležité, aby se syn během dospívání od matky odpoutal a utvrdil svou mužskou identitu, což někdy může mít velmi intenzivní ráz. Situace se většinou nakonec stabilizuje a vospělý vztah s matkou se pohybuje na zcela jiné úrovni (Vágnerová, 2014).

1.1.2 Role otce

Otcové poskytují oproti matkám více spíše oporu v aktivitách, ale též se mezi nimi a dětmi vytváří důležité pouto. Podle výzkumů se 70 procent osmnáctiměsíčních batolat odmítalo separovat od svého otce (Steinberg & Belsky, 1991, in Vágnerová, 2014). Dítě si začíná otce pamatovat od asi šestého měsíce života a získává díky němu další nové poznatky o světě navazující na ty primární získané od matky. Většinou si spolu více hrají a vykonávají nejrůznější aktivity a výlety (Vágnerová, 2014).

Matky se většinou chovají k dětem obou pohlaví relativně univerzálně, otcové chování genderově odlišují. Ve výjimečném případě může otec matku částečně nahradit, ale ideální variantou je stále pouze uspokojivý vztah s oběma rodiči (Vágnerová, 2014). Významnější pozici má však otec pro syny. Podle výzkumů představuje otec oporu u poloviny chlapců, u dívek pouze třetinu (Gecková a kol., 2000, in Vágnerová, 2014).

Synové potřebují od svých otců v době dospívání podporu v rozvoji sebevědomí a vlastní mužské role. Zpětná vazba by však měla být vždy korektivní a syn by měl získat pocit, že se na otce může i nadále spoléhat (Yablonsky, 1995; Matoušek, 1997, in Vágnerová, 2014). Co se týče dívek, otcové jsou pro dcery hlavními modely mužské role, jež jsou významné zejména pro experimenty s relativně nově nalezenou vlastní ženskou rolí. Vztahy dcer s otci během dospívání nebývají tak dramatické jako s matkami (Corneau, 2000, in Vágnerová, 2014).

1.2 Význam sourozeneckých vztahů

Sourozenectví je nesporně důležitým faktorem socializace osobnosti. Zejména v dětství dává jedinci podněty pro rozvoj kognitivních a sociálních dovedností (Novák, 2007). Někdy slouží dokonce jako alternativní zdroj sociálních zkušeností, pokud rodiče nejsou na blízku (Vágnerová, 2014). Umožňuje nápodobu, ztotožňování, pomáhá vytvářet

emoce a upevňovat charakterové vlastnosti osobnosti člověka, s čímž souvisí i sourozenecká konstelace (Novák, 2007). Sourozenecké vztahy jsou zdrojem sociálního tréninku, kdy si na sobě sourozenci mohou navzájem „nezávně“ zkusit naučené dovednosti s rodiči před tím, než je uplatní na svých vrstevnících (Vágnerová, 2014).

Jsou zpravidla jedny z nejbližších vztahů v životě jedince (Novák, 2007) a bývají velmi citově významné ve smyslu vnímání rodinného zázemí (Vágnerová, 2014). Rozvíjí a aktivizují specifické interakce mezi sourozenci a pomáhají dítěti uvědomovat si vlastní identitu a jedinečnost sebe sama (Novák, 2007).

Sourozenec se pro dítě stává významným modelem, jelikož je pro něj srozumitelnější než dospělá osoba. Je také partnerem, se kterým mnohdy sdílí společný cíl, ačkoliv se charakter tohoto vztahu v průběhu vývoje často mění. Mohou být jak spojenci, tak soupeři. (Vágnerová, 2014). Adler (1994) proto zdůrazňoval pojem sourozenecké rivality, která je důležitým faktorem při utváření osobnosti dětí. *„Sourozeneckou řadu můžeme přirovnat ke stromkům ve skupině stromů. Všechny chtějí ke slunci.“* (Adler, 1994, p. 106). Starší děti se někdy při narození sourozence upínají k regresi ve snaze upoutat pozornost rodičů (Vágnerová, 2014). Mohou se začít opět pomočovat, „zapomenou“ mluvit a podobně. Vágnerová (2014) také uvádí, že pro starší sourozence je významný trénink zvládnutí nadřazené role, kdy se potýká s pokušením zneužívat svého postavení a manipulovat s mladším sourozencem. Významný vliv staršího sourozence se projevuje zejména během dospívání.

Je třeba však podotknout, že povahu sourozeneckých vztahů nelze nikdy s plnou jistotou predikovat. Stejně jako osobnost jedince, žádný sourozenecký vztah není stejný jako jiný a už vůbec nemusí představovat jasnou výhru. Vágnerová (2014) upozorňuje na to, že nejvíce vyhrocené sourozenecké vztahy nejčastěji nalezneme v dysfunkčních rodinách neúplných či doplněných. Nikdy ale nevíme, jaký vztah mezi sebou sourozenci budou mít, či zda tento vztah neprojde v průběhu života zásadními změnami. Mnoho sourozenců má mezi sebou i nelibé či dokonce nenávistné vztahy, a někteří sourozenci jsou od sebe tak geograficky vzdálení, že udržet silný sourozenecký vztah je téměř nemožné („Only Child Pros and Cons and the guilt factor“, 2008). Tak či onak, pozitivní i negativní sourozenecké

zkušenosti se poté přenáší na budoucí volbu partnera, manželství i výchovu dětí (Prekopová, 2009). Děje se tak právě kvůli vlivu nácviku a prožívání vztahů v primární rodině (Toman, 1992, in Novák, 2007).

1.3 Sourozenecké konstelace a jejich vliv

Pořadí narození neboli sourozenecká konstelace patří jednoznačně mezi vlivy utváření lidské psychiky. Konstelace dokonce pětkrát až desetkrát více ovlivňuje osobnostní kvality spíše než inteligenci nebo školní výkony (Sulloway, 1996, in Prekopová, 2009). Musíme však mít na paměti, že sourozenecké konstelace nám rozhodně nepodávají komplexní psychologický obraz osobnosti (Leman, 2000). Jsou jen ukazatelem, který tento obraz dělá ucelenějším, a to až po spojení s ostatními faktory ovlivňující osobnost jedince.

Domnívám se, že povědomí o sourozeneckých konstelacích rozhodně není na škodu a mnohdy nám může přinést porozumění, pokud se ocitneme v úzkých. I sám Alfred Adler tvrdil, že pokud rodiče tuší, jaký význam a skrytá nebezpečí situace obnáší, mají možnost mnohému zabránit. Je to ale vždy obtížné (Adler, 1935). Přesto si jako vyspělá bytost můžeme uvědomit své pozitivní i negativní vlastnosti a pokusit se je změnit či posílit, nebo zkrátka a jednoduše překonat. Podle Issacsona a Radishe (2006) může být uvědomění a pochopení vlastní sourozenecké konstelace prostým způsobem, jak zkvalitnit svůj život.

2 Přístupy ke vnímání jedináčkovství

Troufám si říci, že na jedináčkovství se vždy pohlíželo poněkud skepticky. Novák (2007) rozlišil tři hlavní přístupy nahlížení na jedináčkovství.

První z nich je tradiční přístup (Novák, 2007), kterým podle mého názoru nahlíží na jedináčky většina lidí ve společnosti.

Druhý přístup se dle Nováka (2007) zaměřuje na tendenci rodičů maximálně investovat do svého jediného potomka a poslední přístup bere jedináčkovství jako jasné negativum, jenž dítě v podstatě handicapuje.

2.1 Tradiční přístup ke vnímání jedináčkovství

Zastánci tohoto přístupu tvrdí, že jedináčci jsou rozmazlení, sebestřední, sobečtí a nespolečenští. Jako děti jsou neustále obklopeni zájmem dospělých, kteří je ochraňují před drsnou realitou, ale zároveň jim tímto neumožňují prožívat dostatek chvil se svými vrstevníky. Toto se objevuje zejména v rodinách, kde jsou jedináčci tzv. „vymodlenými dětmi“, s jejichž početím nebo donošením vedla těžká cesta (Novák, 2007).

Proti tomuto přístupu protestoval třeba psycholog Luděk Kubička ve své knize Psychologie školního dítěte a jeho výchova v rodině (1963, in Novák, 2007), kde na obhajobu jedináčků uvádí, že psychologické výzkumy jasně ukazují, že názor o nutné rozmazlenosti, sobeckosti, neukázněnosti a náročnosti jedináčků je pouhou pověrou, neboť nebylo zjištěno více hůře vychovaných dětí jedináčků než dětí se sourozenci.

Někteří pediatři zdůrazňují, že je třeba jedináčka spíše chránit před přísností jeho rodičů, která pramení z obav, aby své dítě příliš nezhýčkali (Novák, 2007).

Adler (1935, 1994) upozorňuje na to, že tato nadmíra opatrnosti a pozornosti pro dítě často znamená nepříjemný tlak a může mu vnuknout představu o tom, že svět je nepřátelským místem, což se může rozvinout v neustálý strach z obtíží, které ho mohou potkat. V mateřských nebo základních školách, kde je dítě zařazeno do skupiny zpravidla naprosto neznámých dětí bez svého výsadního postavení v rodině (Vágnerová, 2014), si někdy lze dokonce povšimnout, jak tyto děti při nástupu často propadají panice. Mohou zvracet, nejíst, projevovat se silné vnitřní napětí hraničící až s chorobou. Často se nedokáží

vlivem strachu ani koncentrovat (Adler, 1994). Na druhou stranu se jedináčci poměrně rychle stávají oblíbenci svých učitelek, jelikož díky svému domácímu tréninku zkrátka ví, jak se k dospělým osobám chovat v mnohem větším rozsahu znalostí než děti mající sourozence (Toman, 1992).

Přehnané ochraňování má za následek, že jsou jedináčci přehnaně navázáni na své rodiče a v dospělosti mají problémy s osamostatněním (Novák, 2007). Stále čekají na to, až jim někdo ukáže cestu, poskytne oporu, a když se potkají s nesnázemi, jsou zaskočeni a snadno ztroskotají (Adler, 1935). Při tomto pocitu mají tendenci k ústupu nebo dokonce i k depresím (Prekopová, 2009). Pokud se dostanou do problémů a usoudí, že je nedokáží zvládnout, dochází k závěru, že se vydali na špatnou cestu a bude lepší se vrátit zpět domů (Adler, 1994). Mnozí psychologové jsou přesvědčeni, že i když takový jedináček „vylétne z hnízda“ a založí vlastní rodinu, psychická vázanost na primární rodinu u něj přetrvává (Novák, 2007).

2.2 Jedináčkovství jako podněcování k investicím

Modernější přístup bere v úvahu ztrátu některých výhod sourozenectví, ale oceňuje péči rodičů, která je podněcována k investicím. A to nejen k finančním, ale i také k časovým a zájmovým. To může vést k tomu, že jedináčkovi bude dopřáno lepší vzdělání a možnosti rozvoje zážitkové a intelektuální sféry osobnosti, která zahrnuje více než jen rozvoj inteligence. Pak záleží na samotném jedináčkovi, zda se šancí chopí či nikoliv (Novák, 2007).

Podle statistik studuje na prestižních vysokých školách nejvíce jedináčků a prvorozených dětí. Péče a zájem okolí je může podněcovat ke ctižádostivosti, odpovědnosti, svědomitosti, a dokonce i vyššímu sebevědomí a zaměření na výkon. To souvisí i s rozvojem dominance a asertivity, kterou údajně jedináčci mohou disponovat. Také se u nich objevuje tendence ke konzervativním postojům a smysl pro pořádek a řád. Tento přístup zdůrazňuje, že se jedináčci obecně vyvíjejí o něco rychleji než děti mající sourozence (Novák, 2007). Podle některých studií začínají dokonce i dříve chodit, mluvit, číst a mají bohatší slovník (Leman, 2000).

2.3 Jedináčkovství jako „handicap“

Přístup, který bere jedináčkovství jako jakýsi handicap vychází z toho, že se rodiče jedináčků snaží svou výchovou zabránit egoismu (Novák, 2007). Kvůli zvýšení pozornosti okolí jedináčci údajně snadno nabývají dojmu, že jsou někým neobyčejným (Adler, 1935).

Skrze výchovu, která se toto snaží potlačit, je pak dítě naučeno vycházet se svými vrstevníky za každou cenu. Programově se dělí nebo se snaží kupovat si přízeň druhých. Snaží se chovat se skromně a žít tak, jako by se za své jedináčkovství omlouvalo. Takový jedinec není vůbec asertivní a neumí si obhájit svá práva, čemuž přispívá i nedostatečný sociální trénink (Novák, 2007) a s tím související nedostatečně rozvinutý pocit sounáležitosti s druhými (Adler, 1994).

Novák (2007) také dodává, že přestože nebyl prokázán statistický vztah mezi počtem dětí a spokojenosti v manželství, jsou jedináčci často původně tzv. nechtěné děti, které dovedli své rodiče k tomu, aby se vzali. Co už můžeme dokázat je skutečnost, že jedináčci bývají nejčastější konstelací u manželských dvojic, které se rozvádějí. Tyto děti jsou pak vystavovány problémům, které s sebou přinášejí nejen rozvody, ale právě i nefungující manželství, a jsou na to zpravidla sami.

3 Charakteristika osobnosti jedináčků

„Tihle lidé vypadají, jakoby vystoupili z titulní stránky časopisu... Každý vlas mají přesně na svém místě a od hlavy k patě ladí v elegantních barvách... Při přípravě hostiny si dělají starosti alespoň dva dny předem. Všechno musí být barevně sladěno: Ubrousky musí jít dohromady se svíčkami, svíčky se vzorem ubrusu, a ten pak ladí s manželovými očima.“ (Leman, 2000, pp. 10-12).

Lemanův úsměvný popis jedináčků a některých prvorozených by se mohl někomu zdát jako přehnaný. Podle mé vlastní zkušenosti jedináčka však není tak daleko od pravdy. Podle výzkumů Issacsona a Radishe (2006) každý jedináček splňuje alespoň pět charakteristických rysů z níže uvedených:

- ❖ *Je organizátor, rád plánuje a dělá si seznamy*
- ❖ *Prožívá citové útrapy a cítí se být pod tlakem*
- ❖ *Je odbojný a spolehlivý*
- ❖ *Přisuzuje druhým určité myšlenky, pocity a motivy*
- ❖ *Snaží se vyhýbat pocitu zklamání*
- ❖ *Uplatňuje rovnostatkářskou spravedlnost a očekává, že druzí budou jednat čestně*
- ❖ *Mívá záchvaty vzteku, aby si prosadil svou*
- ❖ *Skáče do řeči, ačkoliv sám nemá rád, je-li vyrušován*
- ❖ *Potřebuje trávit určitý čas o samotě a nemá rád, když ho někdo vyrušuje*
- ❖ *Jeho humor má formu sarkasmu*

(Issacson & Radish, 2006, p. 65-67).

Co však většinou všechny jedináčky spojuje, že jejich individualismus a výrazná potřeba samoty a pořádku (Issacson & Radish, 2006). Problematika tématu je rozvedena v následující kapitole.

3.1 Individualismus jedináčků

Podle psychologických studií jsou jedináčci větší individualisté než děti mající sourozence. Přidejme k tomu ještě fakt, že se jedináčci často pohybují ve společnosti dospělých nebo o mnoho let starších jedinců než jsou oni sami, a utváří s nimi přátelství,

kteřá bývají více vážená („Individualism and the Only Child“, 2008). Nepotřebují tolik sociálních kontaktů, ale tihnou k hlubokým vazbám (Prekopová, 2009). Z tohoto důvodu si často vštěpují sady norem a přesvědčení, která jsou vzhledem k jejich věku napřed. Údajně se stávají „malými dospělými“ už někdy kolem sedmého nebo osmého roku života (Leman, 2011). Mají silná a jasná přesvědčení a především silný charakter. Ten bývá zpravidla žádoucí vlastností, ale tento silný smysl být sám sebou se může často přit s potřebou sounáležitosti s ostatními („Individualism and the Only Child“, 2008).

Tyto děti si brzy velmi dobře uvědomují svůj hodnotový systém, svá přesvědčení a dokáží dobře definovat, co se jim líbí a co naopak ne. Mají tendenci tihnout k vytváření pevných ideálů a konvencí již v dětském věku („Individualism and the Only Child“, 2008). Jedináčci obecně hůře snášejí větší změny. Dělá jim nedobře pomýšlení, že by se věci, které byly uspořádány dle jejich představ, měly nějak měnit (Issacson & Radish, 2006). A to zejména ty, při kterých ztrácí svou pozornost, na kterou byli odjakživa zvyklí (Adler, 1994). Mají vysoký cit pro spravedlnost (Leman, 2011). Často se mohou dostávat do situací, kdy jejich systém hodnot bude v rozporu s přesvědčeními ostatních. Děťští jedináčci pak mnohdy dělají nedobrovolné kompromisy pouze proto, aby mohli být za dobře s ostatními, což opět formuje jejich strategie jednání do budoucna („Individualism and the Only Child“, 2008).

3.2 Samota jedináčků – nedobrovolný důsledek či potřeba?

Extrovertní jedinci mají v dětství tendenci k otevřené ventilaci své energie. Lehce navazují vztahy s ostatními, ale často vůči ostatním tihnou k agresivnímu a manipulativnímu jednání. Oproti tomu introvertní děti, do kterých jedináčci většinou spadají, se straní upoutávání pozornosti a svou energii směřují do svého vnitřku (Prekopová, 2009). To souvisí také s někdy až zoufalou potřebou jedináčků být často sám. Soukromí pro ně bývá mnohem důležitější, než jsou někteří jedinci schopni pochopit (Issacson & Radish, 2006).

Vysoce vyvinutý individualismus může na druhou stranu vést i k osobnímu nárokování a excentricitě. Tyto vlastnosti pak mohou vzbuzovat v okolí pocit, že takový jedináček je příliš otevřený, tvrdohlavý a neústupný, což je málokdy v oblibě („Individualism and the Only Child“, 2008). Už jako děti mají tendenci dělat vše rychleji než druzí, aby

předešli jejich zásahům. Na druhou stranu, pokud po nich někdo chce udělat něco, co je jim proti srsti, začnou se chovat zpomalně. Tato střídavá tempa si většinou uchovávají i v dospělosti (Issacson & Radish, 2006). Excentricita souvisí s již uvedeným silným pocitem vlastní identity, která vede tyto jedince k tomu, aby žili dle vlastních osobních ideálů, které se mohou vymykat přijímaným společenským normám („Individualism and the Only Child“, 2008). Důsledkem může být osamocení jedináček, nebo jak uvedl jeden z mých respondentů, solitér.

Osamocení dětští jedináčci mají tendence k vytváření imaginárních přátel nebo pevných přátelských pout k nejrůznějším hračkám, zvířatům či rodinným příslušníkům, se kterými si velmi často chtějí hrát. Protože jsou zpravidla ve všem velmi vážní, imaginární přátele si vytvářejí velmi promyšleně a přisuzují jim vlastní osobnost, postoje, pocity, myšlenky i činy. (Issacson & Radish, 2006). Leman dokonce tvrdí, že nejlepšími přáteli jedináčků jsou knihy (2011).

Unikátnost však nemusí vždy vést k izolaci. Z preventivních důvodů by se ale měli rodiče jedináčka pokusit zajistit svému dítěti dostatek vrstevníků, aktivit a zážitků, které mu budou moci alespoň částečně sourozence nahradit („Individualism and the Only Child“, 2008).

3.3 Syndrom „zklamaného perfekcionisty“

„Perfekcionismus má řadu podob. Může to být snaha být nejlepší ve všem, co dělám, což je obvykle mužská podoba, protože muži potřebují být úspěšní. Nebo to může znamenat být co možná nejvíce precizní a důkladný, což je typicky ženská podoba, protože ženy nechtějí být kritizovány.“ (Leman, 2000, p. 69)

Jedináčci mají tendenci k velké kritičnosti. A to nejen ve smyslu ke svému okolí, ale zejména právě k sebekritice. Jsou velmi spolehliví a také svědomití. Jak jsem již zmiňovala, měli nad sebou po většinu času pouze své rodiče nebo jiné dospělé, ke kterým vzhlíželi, přebírali od nich normy, které však byly pro malé jedináčky vzhledem k jejich věku velmi nadsazené (Leman, 2000). Takový dětský jedináček se často snaží umět všechno jako maminka či tatínek, což je pro malé dítě samozřejmě nemožné. To může vést ke klíčení pocitu méněcennosti.

Jedináčci si o sobě často myslí, že nejsou dost dobří, a proto mají potřebu stále si něco dokazovat. Mnozí z nich se s tímto pocitem perou celý svůj život, a pokud nevyhrávají, získávají syndrom tzv. „zklamaného perfekcionisty“. Ten stále očekává mnoho od druhých lidí i od sebe a touží po bezchybnosti. Má mnohdy detailní představu o tom, jaký by chtěl být, ale nedaří se mu toho dosáhnout. Takové představy má i o svých neblížších a jen těžko umí odpouštět. Bývá upřímný a tvrdohlavý, mnoho lidí však jeho upřímnost nemusí snést, a proto může začít ztrácet své přátele ztrácet. Samozřejmě si to klade za vinu onen zklamaný perfekcionista, protože přeci „není dost dobrý“. Myslí si, že kdyby byl, ostatní by se chovali jinak (Leman, 2000). Někdy své zklamání mohou ventilovat pomocí hněvu, a to třeba i v silných záchvatech doprovázených házením předmětů, křikem nebo bušením do věcí (Issacson & Radish, 2006).

„Perfekcionisté procházejí životem s tím, že jejich život má smysl pouze tehdy, když je dokonalý... Všechno musí být správné... A když té lži uvěří, připojí se k zástupu zklamaných perfekcionistů, těch pronásledovaných duší, které nenávidí chyby a nedostatky, ale přesto s nimi musí žít.“ (Leman, 2000, p. 66).

I v mnoha dalších situacích si jedináček perfekcionista ukousne větší sousto. Bere si na sebe víc úkolů najednou, než dokáže zvládnout, ale přesto se odhodlaně snaží. To ho vysiluje, on má ale stále pocit, že nedělá dost a všechny zklamává. Ve skutečnosti však zklamává zejména sám sebe. Někteří zklamaní perfekcionisté jsou pak často pasivní a prokrastinují. Prokrastinací rozumíme chronickou tendenci k odkládání povinností a úkolů, kterou psychologové vykládají jako možný obranný mechanismus proti úzkosti spojené s výkonem určité činnosti („Prokrastinace“, 2015). Není to však pro ně žádná úleva. I během zábavy v prokrastinaci se v duchu trápí věcmi, které nestihli udělat (Issacson & Radish, 2006). To samozřejmě ohrožuje duševní zdraví těchto jedinců a může vést k depresivitě. Zklamaní perfekcionisté se poté uzavrou, neradi sdílejí své myšlenky, pocity, názory a potřeby, které dříve vypouštěli do okolí. Vzdají se svého pravé já, protože mají strach z posměchu od ostatních. Poté se mohou začít objevovat psychosomatické obtíže, jako jsou například migrény, bolesti zad, žaludeční a střevní potíže, tiky nebo dokonce i koktavost (Leman, 2000).

Co se týče prevence, Issacson a Radish (2006) radí, aby si jedináčci lépe organizovali čas, přičemž je dobré si pro každou činnost stanovit jasnou dobu. Práce tak půjde hned lépe. Leman se vyjadřuje poněkud jinak: „*Perfekcionisté se musí snažit, aby byli otevření, tolerantní a trpěliví k druhým i k sobě. Nedosáhnou toho během víkendového semináře nebo přečtením jedné nebo dvou knih. Je to úkol na celý život.*“ (Leman, 2000, p. 74).

3.4 Jedináčci v partnerství

Walter Toman (1992, in Novák, 2007) přišel s teorií komplementarity manželských partnerů. Prováděl výzkum zhruba 3000 rodin, přičemž formuloval předpoklad vhodnosti či nevhodnosti kombinace partnerů právě na základě sourozeneckých konstelací. Tyto prognózy pak nazval duplikačním teorémem a rozlišil tři typy partnerských vztahů.

Komplementární vztah je založen na vzájemném doplňování se mezi partnery. Je dle něj nejvhodnější, pokud vztah k partnerovi odpovídá kladnému vztahu, který jsme měli ke svému sourozenci. Dále rozlišuje ještě částečně komplementární vztah a zcela nekomplementární vztah, jenž je nejhorším možným spojením partnerů (Toman, 1992, in Novák, 2007). Jedináčků se tato teorie týká poněkud odlišným způsobem, avšak i pro ně Toman vytvořil prognózu.

Stejně jako u sourozeneckých konstelací a jiných teorií osobnosti, duplikační teorém pouze naznačuje problémy a tlaky, které mohou nastat. Představuje určitý předpoklad, tendenci, nikoliv jistotu! Musíme mít na paměti, že ve vztahu je vždy nejdůležitější vzájemná komunikace, podpora a povzbuzování (Novák, 2007).

Obecnou výhodou jedináčků v partnerství může být jejich schopnost empatie. Velmi často se snaží přejímat pocity druhých, což se jim ve většině případů daří (Issacson & Radish, 2006). Jedináčci potřebují, aby vše bylo perfektní, a tudíž také požadují, aby se lidé kolem cítili dobře. Až tehdy dosáhnout blaženého úsměvu na svých rtech.

Časté propojování myšlenek a pocitů u jedináčků ale může vést i k tomu, že se kvůli všemu dělají neustále velké starosti (Issacson & Radish, 2006). Mají tendenci nepřiměřeně se trápit problémy ostatních a všechno řešit na vlastní pěst (Leman, 2000).

Určitou nevýhodu představují také snahy jedináčků o změnu života druhých a vlastně o celkovou změnu myšlení a jednání svých bližních vůbec. To může mít za následek nechtěné donucení ostatních k uzavírání svých pocitů (Issacson & Radish, 2006).

3.4.1 Muž jedináček v partnerství

Muž, který je narozen jako jedináček, často vyniká svým zdvořilým chováním k ženám. Jak říkají, „umí se chovat“, i když bývá většinou dominantní povahy (Novák, 2007). I přesto potřebuje být velmi milován, podporován, obdivován a chce cítit, že je něčí radostí. Preferuje spíše mateřské typy žen a rád by měl více dětí (Toman, 1992).

Podle Waltera Tomana (1992) se k němu do partnerství hodí nejstarší sestra bratrů či sester nebo také žena v sourozenecké pozici jedináčkovy matky.

Pokud má děti, je otcem ochránářským, dopřávajícím, ale na druhou stranu může mít na vlastní potomky poměrně velké nároky (Novák, 2007).

3.4.2 Žena jedináček v partnerství

Co se týče výběru partnera pro ženu jedináčka, dle konstelací by pro ni byl nejvhodnější nejstarší bratr v rodině sester (Toman, 1992). Takový muž by jí měl umět nabídnout pochopení, toleranci, empatii, city a oporu kvůli její značné křehkosti a zranitelnosti. O projevy emocí prý příliš nebojuje, ale přesto je očekává (Novák, 2007). Dalším adeptem pro partnerství s ženským jedináčkem je nejstarší bratr bratrů (Toman, 1992, in Novák, 2007). Ten by ale získával pravděpodobně „mínusové body“ za nedostatečný emoční projev, který v této konstelaci často chybí. Naopak se nedoporučuje kombinace s nejmladším bratrem bratrů nebo s dalším jedináčkem. V těchto situacích je možná kompenzace věkovým rozdílem ve smyslu starší muž a mladší žena (Novák, 2007).

S mateřstvím nespěchá, důležitá je pro ni její práce. Pokud plánuje rodinu, jedno dítě jí většinou bohatě stačí, přičemž volí raději dívku než chlapce. Pokud má dětí více, požaduje řádnou pomoc od svého partnera nebo i vlastních rodičů (Toman, 1992).

3.5 Jedináčci v profesích

Jedináčci obecně volí spíše exaktní povolání, jež vyžadují systém a řád. Rádi pracují samostatně a orientují se na výkon. Spolu s prvorozenými disponují výraznou

ctižádostivostí, soustředivostí, přesným uvažováním a výbornou pamětí. Je známo, že z prvních 23 astronautů ve vesmíru bylo právě 21 jedináčků nebo prvorozených. A též jedináčkem byl Charles Lindbergh, první letec, jenž zcela sám přeletěl Atlantik (Leman, 2000, 2011).

Jedináčci vynikají v organizaci a řídicích procesech (Leman, 2000), čehož si můžeme povšimnout už v dětství (Adler, 1994). Na druhé působí klidně, vyzrálé a kultivovaně, a proto se hodí do vedoucích pozic („Only child – A mini adult?“, 2008). Například Sulloway (1996, in Prekopová, 2007) uvádí, že jedináčky spolu s prvorozenými často najdeme mezi významnými politiky. Jak uvádí Leman (2000), příkladem toho je americký exprezident Franklin D. Roosevelt nebo indická politička Indira Gándhí.

Pro jedináčky je dobré, pokud pracují nebo jednají se staršími nebo naopak mladšími lidmi, než jsou oni sami. Je tu velký předpoklad, že si s nimi lépe porozumí (Leman, 2000). Obdobně dobře vychází i s lidmi na vyšších pozicích, než jsou oni sami (Toman, 1992). Jedináčci obou pohlaví mívají výhody v profesi akademiků. Může za to právě společnost dospělých, ve které jsou zvyklí se celý život pohybovat a jež jim napomáhá k získání verbálních dovedností a rozmanitých zkušeností („Only child – A mini adult?“, 2008).

Jedináčci také disponují originálním tvůrčím myšlením, proto pokud se dají na uměleckou dráhu, mohou být úspěšnými módními návrháři, architektky, sochaři nebo malíři, jako se tak podařilo dalšímu slavnému jedináčkovi Leonardu da Vinci (Leman, 2000; Novák, 2007; Toman, 1992).

3.5.1 Muž jedináček v profesích

Konkrétně mužští jedináčci dobře nalézají své uplatnění v oblasti techniky, matematiky, bankovníctví, správy majetku nebo také knihovnictví (Novák, 2007). Toman (1992) zdůrazňuje také úspěšnost v oblastech vědy. Mezi slavné jedináčky patří například jeden z nejvýznamnějších vědců vůbec, jehož zná snad každý – Albert Einstein (Leman, 2000). Dále mohou najít naplnění v oblastech systematické filosofie, dějin umění, klenotnictví, muziky, prodeji knih nebo dokonce básnířství (Toman, 1992).

3.5.2 Žena jedináček v profesích

Ženští jedináčci podle Nováka (2007) údajně oplývají schopností poradit si v zátěžových situacích, vysokou inteligencí, značnými vědomostmi a dovednostmi nebo také relativně vysokým sebevědomím. Mají velmi dobrý vztah k autoritám, a co chtějí, to se naučí. Na uplatnění ve světě práce jim záleží, ale nedá se říci, že by toužily po výrazně vyšších postech. Stačí, když se jim dostane pozornosti a obdivu od okolí. Dobře se uplatňují jako specialistky v oblastech bankovníctví, přírodních věd, ale také ve zdravotnictví, sociologii nebo dokonce i v psychologii, která je prý láká především proto, že si od ní slibují rozřešení vztahů vlastní rodiny. Podle Tomana (1992) ve skrytu duše touží být sama sobě psychoterapeutkou.

4 Rodiče jedináčků a jejich vliv

Rodiče jedináčků by měli mít na paměti, že sourozenci, ať už jakéhokoliv věku, pomáhají regulovat utváření osobnosti dítěte. Jelikož zde ale sourozenci chybí, tento vliv patří zejména jim samotným. Nepřítomnost sourozenců též znamená, že se jejich plná pozornost přirozeně přesouvá na jejich jedináčka, což může vést k tomu, že dítě bude věřit v nadřazenost a specialitu svých názorů a přesvědčení, a takové zacházení bude očekávat i od svého okolí. Leman (2011) konstatuje, že tím, že jedináčci nezažívají sourozeneckou rivalitu, nedokáží většinou pochopit, proč se například ostatní děti se svými sourozenci a poté i dalšími dětmi tzv. perou.

Jedináčci mají často z počátku problém respektovat pravidla, řád a rutiny mimo domov, a to konkrétně třeba ve škole. Na rodičích pak je, aby dítěti citlivě vysvětlili, že svět venku se řídí zcela jiným způsobem („Individualism and the Only Child“, 2008). Je například dobré je včas začlenit do různých organizací mládeže a dětských táborů, kde se dítě učí společenskému životu se svými vrstevníky. Tyto situace mu také poskytnou zkušenost se zažitím vzájemnosti, dělení se, a to vše bez rodičovské opory (Sillamy, 2001).

Podle Prekopové (2009) se jim ale dostane jen částečná náhrada sourozeneckých vztahů, které jinak umožňují trénink různých způsobů vzájemného sociálního chování po celé dětství.

4.1 Nenaplněné sny a ambice rodičů

Jev, který v tříčlenných rodinách jedináčků často nastává, je ten, že jedináček, jakožto jediný potomek, musí nést veškerou tíhu snů a ambicí svých rodičů. Ti si to můžou, ale většinou nemusí vůbec uvědomovat. To se děje obzvláště u rodin, které skončily s budováním rodiny u jednoho dítěte z finančních důvodů. Snaží se, aby jejich dítě navštěvovalo ty nejlepší školy, mělo co nejlepší známky, co nejvíce aktivit pro rozvoj talentu a podobně. Obecně se snaží, aby jejich dítě bylo „lepší“, než jeho vrstevníci a mělo co nejlepší start do života. Domnívají se, že přesně vědí, co je pro jejich dítě nejlepší („Pushing your Only Child to be number one?“, 2008).

Realita ale bývá často jiná a takové přetěžování může být akorát cestou k syndromu „zklamaného perfekcionisty“. Prevencí, kterou mohou rodiče jedináčkům zajistit, je umožnění děláním chyb, jež jsou v lidském životě naprosto přirozené. Pokud dítě například při úklidu neposkládá všechno tak, jak to má správně být, rodiče by mu to neměli vyčítat a už vůbec ne to po něm okamžitě spravovat. Měli by ho naučit být spokojeným i s nedokonalou prací (Leman, 2000). Rodiče by si také měli dávat pozor na to, že děti umí velmi dobře vycítit jejich očekávání a také mohou velmi snadno propadnout pocitům méněcennosti, pokud se svými úspěchy či neúspěchy k těmto očekáváním nedosahují („Pushing your Only Child to be number one?“, 2008).

4.2 Dopřávající a hyperprotektivní rodiče

Existuje ale i opačný extrém, kdy rodiče své jedináčky považují za dokonalé a jejich nedostatky a nástrahy zcela ignorují. Neberou vážně třeba špatné známky ve škole, nepřiměřené chování venku i doma, dopřávají jim vše, co si řeknou, a to vše jim může připadat ještě k tomu roztomilé. Tyto děti vyrůstají bez jakýchkoliv cílů a nemají takovou možnost nechat rozvinout svůj potenciál. („Pushing your Only Child to be number one?“, 2008).

Problém mohou představovat také kontrolorští, příliš úzkostliví a hyperprotektivní rodiče, u nichž též jedináčci pravděpodobně nenaleznou dostatečné socio-emoční podmínky prostředí důležité pro jejich rozvoj. Jsou izolováni, získají zkreslené představy o životě, jsou plní egoismu a také jsou velmi často opoždění v emočním vývoji (Sillamy, 2001). Není pak divu, že z takových jedinců pravděpodobně vyrůstají ti praví nezodpovědní a rozmazlení jedináčci, kteří vyživují předsudky společnosti. V rodinách s jedináčkou je časté, že se dítě více než je obvyklé u rozrostlejších rodin zapojuje do rodinného plánování a rozhodování. Je ale potřeba, aby znalo a respektovalo hranice. Jako každé dítě potřebuje jistotu, že vedle něj existuje někdo větší a silnější, kdo zajišťuje bezpečné prostředí a přebírá hlavní zodpovědnost a kontrolu. Jedináček, který se identifikuje se světem dospělých a jeho starostmi, může mentálně růst až příliš rychle a předčasně tak přicházet o své dětství („Only Child – A Mini Adult?“, 2008).

4.3 Sourozenecké konstelace rodičů

Novák (2007) tvrdí, že jedináčci jsou ze všech sourozeneckých konstelací nejvíce ovlivňováni konstelacemi svých rodičů totožného pohlaví, proto se v dospělosti může syn nápadně podobat chováním svému otci a dcera zase své matce. To je zřejmě dáno tím, že každé dítě je vždy nejvíce ovlivňováno osobou, která je „nad ním“ (Leman, 2000). Pro benjamínka je to prostřední sourozenec, pro druhorozeného prvorozený, a tak na jedináčka nezbyde nikdo jiný než jeho rodič. Tento jev vidíme častěji spíše u mužů, ačkoliv se matky stávají vzorem pro své dcery jedináčky výrazněji než v ostatních konstelacích. A to i v případě, že spolu nemusí mít během dospívání zcela nejlepší vztah. Pokud tedy partnerský vztah dvou jedináčků pokulhává a my se na něj chceme zaměřit v partnerském poradenství z hlediska sourozeneckých konstelací, měli bychom se též zabírat i konstelacemi rodičů (Novák, 2007).

Z hlediska sociálního učení, které zahrnuje mimo jiné observaci rodičů, se formují i genderové rozdíly, kdy se synové přirozeně soustředí na svou mužskou roli podle vzoru otce a dcery dle svých matek. Podle Sullowaye (1996, in Prekopová, 2009) má však pořadí narození zhruba o dvě třetiny větší vliv na pohlavně specifickou charakteristiku než identifikace se svým pohlavím.

4.4 Důvody vedoucí k jednodětnosti rodin

Důvody pro jednodětnost rodin bývají dány většinou ze strany žen. Matky jedináčků mohou být ženami dávajícími důraz na svou profesní kariéru a odmítají se podřítit naléhání společnosti, která jim často neúprosně předhazuje „tikání biologických hodin“ či je nazývá sobeckými. Tyto ženy se pak mohou cítit pod tlakem nebo mohou dokonce propadat pocitům viny, že nechtějí svému jedináčkovi dopřát sourozence. Na druhou stranu, druhé dítě a mateřská dovolená nemusejí znamenat konec kariéry, jakožto spíše její odklad („Only Child Pros and Cons and the guilt factor“, 2008).

Dále existují rodiče, kteří sestávají v tříčlenné rodině z důvodu vyhnutí se složitostí spojených s vícečlennými rodinami. Konkrétně například sourozeneckou rivalitu, rostoucí náklady nebo třeba zvýšenou zodpovědnost („Only Children – Common these days“, 2008).

Pak jsou důvody ne zcela dobrovolné, kam patří třeba fakt, že rodiče další dítě odkládají tak dlouho, že překročí ideální biologickou hranici pro reprodukci a rozhodnou se raději pozůstat v menší rodině než riskovat zdravotní problémy ať už na straně dítěte, tak matky. Jednodětnost je také častá u párů, které se rozhodli z důvodu neplodnosti dítě adoptovat a vlivem vysokých výdajů okolo adopce u jednoho dítěte nakonec zůstanou („Only Children – Common these days“, 2008).

A jak jsem již jednou zmiñovala, jedináčci bývají nejčastější konstelací párů, které se rozvádějí, a tudíž je jasné, že další dítě v rozpadlém manželství nepřipadá v úvahu (Novák, 2007). Samozřejmě se nevylučuje možnost nově získaných otčímů či macech, kteří do nově vzniklých rodin přivádějí své potomky z předchozích manželství či rodí s novým partnerem potomky společné.

EMPIRICKÁ ČÁST

1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Smyslem výzkumu je snaha zodpovědět, zda a do jaké míry jedináčkovství ovlivňuje vlastní život těchto jedinců s důrazem na jeho kvalitu. Výzkum má objasnit, jak tuto roli jedináčci prožívají, a zda je jejich vlastní postoj k jedináčkovství přiklání k pozitivnímu nebo negativnímu charakteru. Výzkum mapuje všechna vývojová období života jedináčků, přičemž zaměření patří jejich osobním zkušenostem, myšlení, prožívání a jednání.

Studii, jež se problematikou jedináčkovství zabývají, je relativně málo. Česká literatura, která by se zaměřovala čistě na jedináčkovství prakticky neexistuje a zahraničních zdrojů není mnoho nebo jsou obtížně dostupné. Jak již bylo uvedeno, dočíst se o jedináčcích můžeme většinou v rámci literatury o sourozeneckých konstelacích, a kapitoly o jedináčcích jsou převážně v propojení s prvorozenými dětmi. Proto jsem v poměrně velké míře čerpala z internetového zahraničního projektu, jenž se zaměřuje výhradně na jedináčky a jehož zdroje pochází právě z cizojazyčné literatury tohoto zaměření.

Za výběrem tohoto tématu nepochybně stojí i můj osobní zájem o náhled na tuto roli, poněvadž sama jedináčkem jsem. Domnívám se, že výzkum a jeho výsledky by mohly být přínosem pro rodiče jedináčků, budoucí rodiče nebo i rodiče, jež zvažují pořízení sourozence ke svému dítěti.

Cílem tohoto výzkumu je proto zodpovědět tyto hlavní a vedlejší výzkumné otázky:

1.1 Hlavní výzkumné otázky

- ❖ Jaké klady přináší jedináčkovství?
- ❖ Jaké zápory přináší jedináčkovství?

1.2 Vedlejší výzkumné otázky

- ❖ Jak jedináčkovství ovlivňuje plánování vlastní rodiny?
- ❖ Jak jedináčkovství ovlivňuje interpersonální vztahy?
- ❖ Jak jedináčkovství ovlivňuje studijní a profesní zaměření?
- ❖ Jaké jsou důvody rodin pro jednodětnost?

2 Metodika výzkumu

Výzkum má podobu případových studií, které se zaměřují na detailní popis a rozbor několika případů, v tomto případě šesti respondentů. Cílem takových studií je dle Hendla (2010) zpravidla odhalit možné determinující a příčinné faktory, procesy a zkušenosti, jež mohou mít na zkoumaný prvek zásadnější vliv.

Jedná se o typ případové studie zvané studie historie života (Hendl, 2010) nebo také životního příběhu (Miovský, 2006). Toto názvosloví vyplývá z faktu, že byly zkoumány všechny dosažené fáze života jedinců, přičemž byl však po celou dobu výzkumu kladen důraz na roli jedináčkovství.

2.1 Výběr výzkumného vzorku a jeho charakteristika

Při výběru výzkumného vzorku za pomoci účelového vzorkování byla možnost zvolit věkově homogenní skupinu respondentů, u nichž by byla větší pravděpodobnost nalezení podobností. Aby však byla skutečně pokryta veškerá témata problematiky jedináčkovství, byla nakonec zvolena skupina věkově i pohlavně heterogenní, která umožňuje zachycení aktuálních i minulých zkušeností s jedináčkovstvím ve všech dosažených vývojových obdobích jedinců, což by mělo zajistit vyšší reliabilitu výsledků.

Všichni respondenti splňují dvě daná kritéria, a to plnoletost a jedináčkovství, jenž je ústředním pojmem této práce. Vzorek tedy tvoří tři muži a tři ženy z různých krajů české republiky. Nejmladší respondentce bylo 20 let, nejstaršímu respondentovi 88 let. Všech šest respondentů bylo nakonec rozřazeno do těchto kategorií dle Vágnerové (2000) - mladá dospělost situovaná od 20 do 35 let, střední dospělost od 35 do 45 let, starší dospělost ve věku od 45 do 60 let a pravé stáří počítající od 75 let a více.

Respondenty jsem sháněla zejména přes internetovou sociální síť za pomoci svým známých, rodiny a přátel. Nejdříve jsem měla s nalezením respondentů trochu problém a uvažovala jsem o tom, nabídnout za realizaci rozhovoru finanční odměnu. Od tohoto nápadu jsem ale ustoupila, jelikož jsem měla obavy z toho, že by se hlásili i jedinci, kteří by mohli lhát o tom, že sourozence nemají. Nakonec se mi podařilo sehnat respondenty, kteří se výzkumu zúčastnili ze své dobré vůle a se zájmem.

Každého zvlášť jsem informovala o zaměření svého výzkumu, ujistila je o anonymitě a následně získala ústní informovaný souhlas. Někteří respondenti si dokonce sami vybrali svůj pseudonym. Dále jsme společně dohodli čas a místo setkání, přičemž si všichni respondenti pro místo rozhovoru vybrali možnost navštívit mě doma.

2.2 Metody a realizace sběru dat

Pro získání informací byly zvoleny individuální hloubkové rozhovory. Předpokladem bylo, že témata rozhovorů budou osobní a citlivá, s čímž tato metoda počítá. Hloubkový rozhovor neboli tzv. *In-depth interview* probíhá dle doporučení Švaříčka & Šedové (2007) jako nestandardizované dotazování pomocí několika otevřených otázek. Dává důraz na co nejvolnější, ale předem vymezené asociace s cílem zachytit výpovědi ve své přirozené podobě.

Osobně jsem na doporučení své vedoucí práce užívala nejrůzněji modifikovanou úvodní otázku ve znění „Jak vnímáte nebo jste vnímal to, že jste jedináčkem?“, která obvykle odstartovala vlastní vyprávění respondentů (viz příloha č. 1). Dále jsem většinou pokládala pouze doplňovací otázky, týkající se informací řečených samotnými respondenty. Pouze pokud to respondent sám nevedl, ptala jsem se ještě na dvě otázky, které měly zjišťovat, zda si někdy sourozence respondent přál a jaký byl podle něho důvod jednodětnosti rodiny.

Během rozhovorů byla za souhlasu respondentů prováděna fixace zvukových dat na audiozáznam v mobilním telefonu. Trvání rozhovoru bylo na začátku orientačně stanoveno na 60 minut s tím, že určená doba je flexibilní a bude rozhodovat míra řečených informací a pocity respondentů z jejich naplnění. Délka každého rozhovoru se však skutečně obvykle pohybovala okolo této doby. Nezbytnou doprovázející metodou každého rozhovoru bylo pozorování reakcí respondentů během kladení otázek i jejich vlastních vyprávění. To napomáhalo odhadovat, na jaké téma se případně zaměřit či doptat.

Během žádného rozhovoru nedošlo k jakémukoliv konfliktu s technikou ani samotným respondentem. Všichni byli ochotni hovořit i o citlivých informacích. Jeden z respondentů si přál přepsaný rozhovor zaslat pro kontrolu a schválení, načež proběhly drobné korekce.

2.3 Analýza dat

Zejména starší respondenti měli tendenci zabíhat k informacím, které ne vždy byly důležité pro dané téma, proto jsem po získání zvukových záznamů rozhodla pro transkripci dat do selektivních protokolů, které umožňují nepodstatné části vynechat.

Pro analýzu dat byla nejdříve použita metoda otevřeného kódování prvního řádu v programu Atlas.ti verze 7. Ten mimo jiné dále umožňuje vytváření tzv. *networks* (viz příloha č. 2), jakýchsi grafických schémat, skládajících se ze vzniklých kódů. Ty poté mohou být mezi sebou nejrůzněji propojovány.

Během vytváření těchto schémat byla použita metoda vytváření trsů, jež dle Miovského (2006) spočívá ve srovnávání dat a jejich seskupování dle určitých charakteristik znaku do tzv. *trsů* neboli skupin, které se dále rozvíjejí svými obecnějšími jednotkami. V tomto případě byly kódy seskupovány na základně tematického a časového překryvu. Vzniklé tematické kategorie se tak staly oporou pro popisy jednotlivých případů.

Za účelem nalézání podobností v jednotlivých kategoriích, které by měly vést k zodpovězení výzkumných otázek, byla v závěru analýzy dat použita také metoda zachycování vzorců. Tuto metodu Miovský (2006) považuje za užitečnou v případě, že chceme vyhledat opakující se témata, principy, struktury či vzorce, které odpovídají jevům vázaným na daný kontext či osoby.

3 Výsledky

3.1 Popis jednotlivých případů

3.1.1 Respondent č. 1 – „Dominika“

- ❖ Žena, 20 let (kategorie raná dospělost)
- ❖ Vzdělání: Vysokoškolské s ekonomickým zaměřením – ještě studuje

Má první a nejmladší respondentka Dominika byla velmi povídavá a otevřená ke všem tematickým okruhům. Vyzařovala z ní extrovertní energie a nebála se během našeho rozhovoru vyjadřovat emoce, přičemž nejvíce převažoval hněv a radost. Jako jediná z mých respondentů uvedla, že si sourozence nikdy nepřála a být jedináčkem jí vždy vyhovovalo. Nyní studuje vysokou školu ekonomického zaměření, na kterou denně dojíždí a má stálou brigádu, kde si spíše vydělává, než přivydělává, jelikož není rodiči příliš finančně podporována. Veškeré rodinné finance se prý posílají na byt a chalupu, kde rodiče tráví hodně času. Žije s nimi v menším bytě, kde spolu sdílí i místnost, jenž je předělena skříněmi na ložnici rodičů a Dominiky pokoj, tudíž soukromí není takové, jaké by si přála. V této situaci si rozhodně neumí představit, že by měla svou část pokoje obývat ještě se sourozencem. Takto se nemusí bez sourozence v ničem omezovat a má svůj klid zejména na učení a sledování seriálů. Také se nemusí vystavovat sourozeneckým hádkám, což vidí jako velké plus.

S tím jistě souvisí komplikovaný vztah s otcem, se kterým se hádají velmi často. Kdyby měla sourozence, bála by se, že si ho otec „přetáhne“ na svou stranu. Podle Dominiky je tato dlouhodobá situace dána tím, že jsou oba upřímní, zejména pokud se jim něco nelíbí a otec se s tím nikdy nesrovnal. Ve svém zaměstnání je prý brán jako silná autorita a očekává tento přístup i od rodinných příslušníků. Otec o ní poté říká, že je rozmazlená, ale to Dominika odmítá. Dle ní je velmi přísný, a proto by nikdy nedovolil, aby k tomu došlo. Naopak si myslí, že byla vychována k velké samostatnosti a k tomu, aby se se všemi dělila. Občas má dokonce pocit, že pro ostatní dělá více než pro sebe a kolikrát jí samotné nic po rozdělení mezi ostatní nezbyde.

Rodiče spolu vycházejí dobře, ale nejsou svoji. Otec již jednou ženatý byl a z tohoto manželství má dva nyní dospělé syny. Dominika o tom nevěděla až do svých 15 let, kdy se to dozvěděla od své babičky z matčiny strany. Byla tehdy velmi naštvaná, že jí to nikdo neřekl. Poté se s nimi párkrát setkala na rodinné sešlosti, ale neměla si s nimi moc co říct. Nikdy se nebyli navštívit. Dle Dominičiných slov mají své životy, rodiny, což je dáno mimo jiné tím, že jsou o mnoho let starší. Jeden z nich jí je dokonce velmi nesympatický, druhého hodnotí relativně kladně. Nebere je však jako své nevlastní bratry, nýbrž spíše jako velmi vzdálenou součást širší rodiny.

S matkou má oproti otci velmi blízký vztah. Navzájem si půjčují své věci a řeší spolu případné problémy s přáteli. Matka prý vždy vycítí, když se něco děje. Například když byla Dominika ještě na střední škole, vždy se čas od času přátelila s manipulativní spolužačkou, která jí v pauzách jejich přátelství poměrně intenzivně pomlouvala, shazovala před ostatními a poštvovala proti ní ostatní spolužáky i další osoby mimo školu. I toto tehdy matka poznala. Kromě tohoto případu si nevybavuje další výraznější konfliktní situace související se sociální interakcí a tvrdí, že nikdy neměla problém s navazováním vztahů.

Být jedináčkem jí nevadí, protože kolem ní prý stále nějaké dítě bylo. Od školky do konce základní školy měla svou nejlepší kamarádku z okolí, Kláru, se kterou se vídávala téměř každý den, jen co přišla ze školy. Trávily spolu mnoho času a chodily společně na moderní gymnastiku. Klára sice měla sestru, ale ta byla o deset let starší a bývala často mimo domov. Na základní škole se Dominika již první školní den spřátelila s jedním ze svých spolužáků, Lubošem, který se později stal jejím nejlepším přítelem. Luboš byl dlouho jedináčkem, než se mu narodil sourozenec. Během střední školy však jejich přátelský vztah zřejmě vlivem rozdílnějších zájmů oslábl a s nástupem na vysokou školu téměř vymizel. Během dětství, a to zejména o prázdninách u babičky, také udržovala intenzivní kontakt se svou o rok starší sestřenicí, kterou brala jako svou sestru. To bylo podle ní dáno zřejmě tím, že byly skutečně pokrevně příbuzné a velmi si tenkrát rozuměly. Ani tento vztah však nevydržel doteď.

Na střední škole se Dominika intenzivněji přátelila se spolužačkou Kristýnou, se kterou se znala už z mateřské školky, kde však Kristýna trávila nejvíce času se svou mladší sestrou. Dominice vadilo, že Kristýna po škole ráda zůstávala doma, kde lenořila a nechtěla už příliš

chodit ven, proto zřejmě jejich přátelství po střední škole zaniklo. Dominika se však nikdy neomezovala na přátelství pouze s jednou osobou a snažila se vždy bavit ve větší skupině. Ačkoliv podle jejího názoru pro jedináčka znamená přátelství většinou více než pro jedince se sourozencem, není dobré se spoléhat na jednoho přítele. Může to být velká nevýhoda, pokud dojde k rozvádání a ukončení přátelství. Člověk poté zůstane sám. Tak se ale Dominika prý nikdy dlouhodobě necítala. To leda v době, kdy ještě neměla partnera a cítila se být vzhledově ošklivá, což u ní v trochu mírnější formě přetrvává dodnes.

Myslí si, že mít sourozence znamená mít někoho s pevným přirozeným poutem, se vzájemnou důvěrou a oporou. Sourozenci se podělí zejména o rodinné starosti a a na rozdíl od vztahu k přátelům je pravděpodobné, že tu pro sebe navzájem budou po celý život. Kdyby si mohla vybrat, brala by staršího bratra, jenž by byl jejím ochráncem. Rodiny s více dětmi jsou podle ní také rozrostlejší a veselejší.

Je si však vědoma, že kladný sourozenecký vztah nemusí být pravidlem. Jako jedináček nemusí proto řešit například situace, kdy někteří jedinci považují sourozeneckou oporu za povinnost a vyžadují na svých sourozencích třeba pomoc při neschopnosti splácet dluhy. Určité sourozenecké problémy často vidává u svého partnera, který má starší sestru. Mnohdy jim to komplikuje život i jejich samotný vztah.

Se svým výše zmíněným partnerem, se kterým jsou ve vztahu již 4 roky, plánují bydlení. Shodují se v tom, že by jednou chtěli spíše jedno dítě a rozhodně ne dříve než ve 30 letech. Dominika se nepovažuje za mateřský typ. Už jako školkové dítě si prý hrála více s panenkami Barbie než s panenkami imitující miminka. Pokud by však nakonec měla děti třeba dvě, chtěla by chlapce i děvče, aby si oba rodiče mohli užít své. O mateřství obecně mluví jako o určité normě. Ačkoliv po tom momentálně vůbec netouží, přijde jí mít dítě jako správná věc a vychované dítě by považovala za jeden ze svých hlavních životních úspěchů. Také si myslí, že si tím zajistí někoho, kdo jí bude mít rád a jednou se o ni v případě potřeby postará. S tím souvisí další nevýhoda jedináčkovství, nad kterou se zamýšlí. Ví, že jednou, až rodiče zestárnou, bude více méně sama na to, aby se o ně řádně postarala.

3.1.2 Respondent č. 2 – „Sandra“

- ❖ Žena, 22 let (kategorie raná dospělost)
- ❖ Vzdělání: vysokoškolské v umělecko-teoretickém oboru – ještě studuje

Ač byla na respondentce Sandře ze začátku našeho rozhovoru znát nervozita v řeči těla i verbálním projevu, byla velmi přátelská, přemýšlivá a snažila se pečlivě zodpovědět všechny mé dotazy. Nervozita působila na nás obě, ale po několika minutách rozhovoru nakonec opadla.

Sandra žije s otcem od cca 12-13 let, kdy se její rodiče rozvedli. Od začátku měla jasno v tom, že chce zůstat právě s ním, jelikož si vždy si lépe rozuměli. S matkou má však také dobrý vztah a pravidelně se vídají, jen mají odlišnější názory, například co se partnerství týče. Nyní se ještě pohybuje mezi bytem v rodilém městě a bytem studentským kvůli svému studiu na univerzitě v oboru s umělecko-teoretickým zaměřením.

Už v dětství ji bavila umělecká činnost, ráda malovala, na což ale nyní bohužel nemá tolik času jako dřív. Dlouho také hrávala na klávesy a chodila zpívat do sboru. Jejím nejoblíbenějším koníčkem ale bylo a stále je čtení. Sama říká, že jí čtení umožňuje odbíhat od reality a prožívat jiné životy. To jí pomáhalo zejména v době rozvodu rodičů, který neprobíhal příliš dobře. Doma byla mnohdy nedobrovolným svědkem hádek a jiných konfliktů mezi rodiči. Toho jí často ušetřili její prarodiče z matčiny strany, se kterými trávila mnoho času a dle jejích slov byli jejími druhými rodiči.

Sandřin otec má ještě jednu dceru z předchozího manželství. Tehdejší rozvod údajně též neproběhl hladce. Otec ani ona sama se s ní ani nikým jiným z její rodiny nevidají, což Sandru mrzí. Už nějakou dobu uvažuje o zkontaktování. Je to ale složité, protože na ní žádný kontakt nemá a nezná její příjmení po sňatku. Ví jen, že se vdala, je jí kolem 30 let a již má dítě. Protože nezná všechny souvislosti, které vedly k rozvodu, má strach z potencionální reakce své nevlastní sestry a také z toho, aby otce nějak neranila.

Sourozenec, ačkoliv si myslí, že si jej z části nahradila přáteli, jí ale zkrátka někdy chybí. Kolem 17 let se dozvěděla, že matka dvakrát podstoupila interrupci, z toho poprvé ještě před Sandřiným narozením. Matka prý čekala dvojčata. Sandra někdy přemýšlí nad tím, jaké by to bylo, kdyby jedním z těch dvojčat byla ona sama a měla třeba sestru dvojče.

Bývala by si však přála mít staršího bratra, který by jí byl ochráncem a rádcem zejména při intimních a školních problémech. Chtěla by znát názory nějaké blízké osoby z rodiny, jež by jí byla relativně věkově rovnocenná a osobně znala rodinné vztahy. Na to podle ní kamarádka nikdy zcela nestačí a nikdy jí neposkytne tu specifickou sourozeneckou lásku, kterou vidí u přátel se sourozenci. Také nezapomíná na to, že až rodiče jednou zestárnou, bude se o ně muset postarat nejspíše sama.

Na druhou stranu jí jako jedináčkovi vyhovuje vlastní prostor a soukromí doma. Má všeho dostatek, někdy prý až nadbytek. Prarodiče jí spoří. Nemusí zažívat žádné sourozenecké hádky a jednou se vyhne i sporům ohledně dědictví, které podle ní častokrát dovedou sourozenecký vztah rozvrátit. S nikým se jako dítě nemusela prát o hračky, ale zdá se, že po tom možná spíše toužila. Uvedla, že jako malá venku brala ostatním dětem hračky a poté se na ně usmívala. Byla to její snaha o komunikaci, kterou pravděpodobně naznačovala potřebu navázání sociálních vztahů s vrstevníky. Od dětství do zhruba sedmé třídy měla nejlepší kamarádku z domu, se kterou trávila většinu svého dětství. Sandra nikdy nevyhledávala větší skupiny lidí, ale třeba na základní škole byla nějakou dobu v jádru třídy. Bylo to v době puberty, kdy chodila se spolužáky pít alkohol, kouřit a získala pár zápisů od policie za rušení nočního klidu a podobě. V té době prý rodičům často lhala a je z toho nyní dost ponaučená. Záleží jí na tom, aby ji okolí vidělo v dobrém světle. Z čeho je nadšená, to je jejich početně skromný kolektiv s lidmi z oboru na univerzitě. Vůbec by jí prý nenapadlo, že mezi sebou budou mít tak silné přátelské vztahy. Domnívá se a zároveň doufá, že se po dokončení studia budou vídat i nadále.

Sandra si o sobě myslí, že není mateřský typ. Pokud jednou bude mít dítě, tak určitě ne dříve než ve 30 letech. Uvažuje buď nad jedním nebo dvěma dětmi, přičemž přemítá nad uvedenými klady a zápory jedináčkovství. Chtěla by ale určitě syna, což si vysvětluje tím, že cítí nedostatek mužů v rodině i obecně ve společnosti. Její partner, se kterým je již 3 roky, to vidí poněkud jinak. Je druhorozeným ze tří dětí a přál by si mít dětí více s co nejmenším věkovým odstupem. Jelikož ale partner studuje dlouholetý medicínský obor a Sandra studia ještě také nekončí, na vyřešení tohoto tématu mají ještě mnoho let.

3.1.3 Respondent č. 3 – „Veronika“

- ❖ Žena, 45 let (kategorie střední dospělost)
- ❖ Vzdělání: středoškolské zemědělského zaměření
- ❖ Povolání: realitní makléřství

Respondentka Veronika působila na první pohled suverénně, sebevědomě, přesto ale svým vyjadřováním a jednáním velmi milým, slušným a přátelským dojmem.

K jedináčkovství staví jako k jasnému negativu. Sama uvedla, že vyrůstala v nepřívětivém rodinném prostředí, a to zejména od doby svého dospívání, kdy se začaly výrazněji projevovat konflikty s rodiči. Do třetí třídy základní školy bydlela s rodiči na vesnici, poté se přestěhovali do menšího města kvůli lepším pracovním možnostem a bydlení. Už tehdy se prý hodně osamostatnila. Jedináčkem zůstala kvůli zdravotní komplikaci ze strany matky, která nechtěla riskovat zdravím svého potencionálního dítěte.

Veronika svůj pubertální věk prožívala dost bouřlivě. Tvrdí, že od svých rodičů, a hlavně od matky, dostávala mnoho zákazů a málo pochval, což vedlo ještě k větší vzpurnosti. Tento fakt vidí jako velkou chybu ve výchově, kterému se později snažila ve výchově vlastního dítěte vyhnout. Je toho názoru, že čím více rodič své dítě chválí a podporuje, tím silnější důvěru si získá a bude častěji chodit pro rady právě k němu. U svých rodičů to takto neměla. Když se párkrát zkusila svěřit, nedostalo se jí potřebné odezvy, a tak to zkoušet přestala. Protože v rodině nebyl nikdo jiný, kdo by znal rodinné prostředí a vnitřní vztahy, svěřovala se nadále pouze svým kamarádkám. Těch měla vždy spíše méně než více. Dětství na vesnici bylo jiné, tam se všechny děti bavily a hrály si pospolu. Z pozdější základní školy a střední školy dodnes udržuje kontakt se třemi přáteli, z nichž jeden je také jedináček.

Co se týká střední školy, rodiče chtěli, aby šla na gymnázium a pokračovala vysokoškolským studiem v medicínském oboru. Jelikož ale nebyla příliš finančně podporována, vybrala si střední školu zemědělského zaměření, která dle ní byla zaměřená hlavně na praxi, což jí umožnilo jít po dokončení školy rovnou do zaměstnání. Začala pracovat v jedné laboratoři na chemických pokusech, což ji velmi bavilo.

Je rozvedená a z manželství má již dospělou dceru, která je též jedináčkem. Ačkoliv žije v jiném městě, udržují spolu pravidelné styky. Veronika uvedla, že by zpětně chtěla mít

ještě alespoň jedno dítě, už jen kvůli negativu jedináčkovství. Ideální počet je dle ní dvě až tři děti.

Myslí si, že mezi hlavní nevýhody jedináčkovství patří především to, že je do jednoho dítěte vkládáno až příliš tužeb a představ rodičů, což pro jedináčka znamená velký závazek. Dalším břemenem je pozornost, která je zaměřena výhradně na něj, společně s kladeným důrazem na dokonalost – dokonalý život, manželství i děti. To, že někdo nemá sourozence, podle ní znamená méně vjemů, postojů a veselosti v rodině. Chybí mu určité přirozené sourozenecké společenství. Jediné dítě nemusí být zvyklé na odlišná jednání ostatních dětí a je zvyklý mít vše pro sebe, což mu může způsobovat problémy v kolektivu. Také si myslí, že mít mladšího sourozence je dobré pro nácvik jednání s malými dětmi a k vytváření vlastního vztahu k nim.

Veronika si ale přála spíše staršího bratra ochránáře, za kterým sestry chodí svěřovat se se svými problémy. Jednou z mála výhod, které jedináčkovství obnáší, je dle Veroniky to, že člověk umí být lépe sám. Je na to zvyklý, a tudíž to pro něj není tak velká změna. Jedináček také většinou nemusí bojovat o svou pozici v rodině, což se ale může obrátit v to, že bude v životě málo průbojný.

Styku s matkou se Veronika spíše vyhýbá, téměř vůbec spolu nekomunikují a obecně mají velmi komplikovaný vztah. To se Veronice nelíbí, ale neví, co dělat, aby se situace urovnala. Otec již zemřel a Veronika si uvědomuje, že její matka tak zůstala docela sama.

Nyní žije Veronika ve velkém městě, kam se přestěhovala po rozvodu, aby mohla začít znovu. Je velmi ráda, že se k tomuto kroku rozhodla. Pracuje jako realitní makléřka a momentálně neudrhuje žádný dlouhodobý partnerský vztah. Jejím velkým koníčkem se stalo cestování a čtení knih či sledování filmů a dokumentů týkající se cestování a poznávání cizích kultur. Také se zajímá o výživové poradenství a společně s kamarádkou přemýšlí, že se mu začnou věnovat i profesionálně.

3.1.4 Respondent č. 4 – „Tomáš“

- ❖ Muž, 47 let (kategorie střední dospělost)
- ❖ Vzdělání: středoškolské zemědělského zaměření
- ❖ Povolání: podnikatel, manager, hudebník

Rozhovor s respondentem Tomášem trval ze všech uvedených rozhovorů nejdéle. Tomáš se svěřil s tím, že měl špatný den a několikrát se v průběhu vyprávění zdvořile omlouval za své negativní naladění, ale po celou dobu byl velmi milý a otevřený. Přiznal se, že se svým způsobem na náš rozhovor i těšil a chvílemi si připadal jako na terapii.

Už zpočátku rozhovoru uvedl, že skutečnost, že je jedináčkem, ho vždy určitým způsobem trápila. Dětství neprožíval zrovna v pohodové rodinné atmosféře. Tu naopak naplňovalo věčné „dusno“, napětí a konflikty mezi rodiči, kteří měli ve svém manželství problémy. Než si tuto skutečnost Tomáš uvědomil, což se stalo někdy kolem jeho deseti let, má za to, že se u rodičů párkrát sourozence dožadoval. I přes tuto situaci se cítil být oběma rodiči milován. Doma si ale připadal sám, a to zejména ve chvílích, kdy se rodiče hádali a on si přál, aby se situace uklidnila. Často míval pocit, že pro to musí něco udělat, nevěděl však co. To zřejmě vedlo k tomu, že se Tomáš dle svých slov dodnes snaží o odbourávání bloků mezi lidmi. Únikem se mu stal poslech hudby a učení se na kytaru ve svém pokoji. Rodiče se nakonec v jeho 14 letech rozvedli. Během dospívání se jeho vztah s matkou zkomplikoval. Tomášovi vadilo, že se mu matka svěřovala s informacemi, které by podle jeho slov měla probírat spíše se svými kamarádkami a chtěla s ním řešit problémy, do kterých nechtěl být ve svém věku zapojován. Otec je prý odjakživa spíše flegmatické povahy a tenkrát se příliš k ničemu nevyjadřoval, jelikož si zřejmě nechtěl zadělávat na další hádky. Dodnes spolu vycházejí velmi dobře.

Tomáš by si býval přál nejlépe bratra „partáka“, se kterým se mohl zejména o tuto tíživou atmosféru podělit a vzájemně se podporovat, radit si a pomáhat. Částečnou náhradou se mu stali dva kamarádi, se kterými byl v intenzivním kontaktu až do nějakých 24 let, kdy odešel z vojny do civilní služby. S oběma kamarády se znal od útlého dětství, přičemž první z nich bydlel ve stejném domě a měl o mnoho let staršího bratra, se kterým netrávil moc času. S druhým kamarádem, jenž měl téměř o pět let starší sestru, se spřátelil už v mateřské školce a společně prošli i školou základní. Na střední škole zemědělského zaměření, během které zůstával na internátu v menším městě, poznal nové spolužáky, kteří ho více méně obdivovali, protože byl ze zcela jiného prostředí než oni. Pocházel z paneláku, z města, měl už tehdy nastřádáno dost zážitků, které jim mohl vyprávět. Spolužáci oproti

tomu pocházeli z vesnic, kde pomáhali rodičům starat se o pole a dobytek. Tato pozornost mu prý dělala dobře.

Tomáš nikdy nebyl úplně sebejistý, co se týče navazování vztahů. Nejtěžší je pro něj první kontakt, ke kterému potřeboval více času než jiní nebo ještě lépe náhodu. Jít a někoho oslovit, obzvláště třeba ženu, nazval doslova jako „vnitřní peklo“. Nejlépe to přiblíží příhoda z dětství, kdy Tomáš dlouhou dobu toužil hrát hokej. Opakovaně přicházel na zimní stadion se sbalenou výstrojí, sedával na tribuně a sledoval trénink na ledě, zatímco si hrozně přál být tam spolu s ostatními. Za trenérem se odvážil jít až asi na osmý pokus, po kterém byl úspěšně přijat do týmu. Hokej je dodnes jeho velkou zálibou. Je rád platný v týmu natolik, že před několika lety pro společnou výhru nasadil i vlastní zdraví a způsobil si poměrně vážný úraz. Spoluhráči za to byl velmi oceněn.

O jeho problému kolem navazování vztahů matka věděla a snažila se mu pomoci dosti nešťastným způsobem, kdy ho dle Tomášových slov do kontaktů s ostatními dětmi tlačila, přičemž ho dostávala do nepříjemných situací. Sám se nakonec přes tento problém přenesl, protože dle svých slov věděl, že musí, jinak ničeho nedosáhne. Nyní dokonce slýchává od svého okolí, že je „na vztahy“ jeden z nejlepších. V podstatě se i navazováním kontaktů dnes živí při profesi manažera. Uvedl však, že nepatrné přemáhání nikdy zcela nezmizelo.

Jak jsem již uvedla, Tomáš už od dětství žije hudbou. Se svou první kapelou hrál už na střední škole a také na vojně, kde své členství bral spíše jako únik od reality. Nyní je členem v úspěšné (převážně) rockové kapele, se kterou tráví mnoho času. Se členy mají navzájem těsné vztahy. Obzvláště blízkou vazbu měl se zahraničním členem kapely, který v ní už teď ale není. Stejně jako své dva kamarády z dětství ho považoval téměř za bratra. Kontakt, ačkoliv už ne tak intenzivní, po jeho odjezdu zpět do zahraničí udržují dodnes.

Tomáš je sice ženatý, ale momentálně žije odloučeně kvůli manželské krizi. Nic však nevzdává a doufá, že se situace ještě dá změnit. Se ženou má osmiletého syna, se kterým má velmi hezký vztah. Nejvíce ho těší, jak syn dává najevo svůj zájem s ním trávit čas, který se mu Tomáš snaží i přes své pracovní vytížení věnovat maximálně. Dále má ještě nyní už dospělou dceru s dřívější partnerkou, se kterou jim vztah nevyšel. Tehdejší přítelkyně

otěhotněla neplánovaně, když byli ještě oba mladí, ale Tomáš toho nelituje. S dcerou se vzájemně navštěvují, a pokud nastane nějaký problém, snaží se jí vždy pomoci ho vyřešit.

Jako zkušený jedináček přirozeně přemýšlel i o jedináčkovství svého syna a dal se slyšet, že by ještě další dítě měl rád. Momentální situace to však zatím neumožňuje.

Tomáš nyní intenzivně zažívá jednu z nevýhod jedináčkovství, která spočívá v tom, že je zcela sám na starání se o své rodiče. Zejména o matku, která je podle něj nešťastná a pořádně neví, jak naložit se svým životem. Má vůči ní pocit odpovědnosti, že na ni musí dohlížet, aby například nenaletěla nějakému podvodníkovi. Se sourozencem by se to jistě snášelo lépe.

3.1.5 Respondent č. 5 – „Karel“

- ❖ Muž, 56 let (kategorie vrcholná dospělost)
- ❖ Vzdělání: vysokoškolské ekonomického zaměření
- ❖ Povolání: oblast finančnictví a zájmových spolků

Karel hned ze začátku jasně uvedl, že si sourozence přál a bylo by mu v podstatě jedno, zda bratra nebo sestru, ačkoliv je pochopitelné, že bratra by býval bral raději. Svě jedináčkovství rodičům, kterým se narodil na tehdejší dobu dost pozdě – asi ve 40 letech, dlouho vyčítal. Z matčiných zdravotních důvodů však pořízení sourozence nebylo možné.

Dětství prožil s rodinou na okraji velkého města v menším bytě a hodně času trávil venku se skupinou dětí z okolí a často s nimi hrál fotbal. Myslí, že si tak sourozence částečně nahradil přáteli a také hojnou účastí ve sportovních oddílech.

S matkou, jenž by pro něj prý udělala první poslední, ačkoliv si Karel myslí, že by bývala brala raději dceru než syna, měl vztah dobrý. Přiznal se, že dobroty matky do cca osmi let dost využíval a choval se jako „vykutálený jedináček“, který si psychickým nátlakem vydobyl vše, co chtěl, což ho dodnes mrzí. S otcem byl vztah o něco komplikovanější, jako dítě mu vyčítal, že s ním nemůže kvůli vyššímu věku dělat určité činnosti. Obecně spolu neměli příliš společných zájmů, občas šli rybařit, ale otec trávil čas nejraději prací na chatě, kam jako celá rodina jezdili na víkendy. Karel byl raději, když zůstávali doma, protože tam

neměl nikoho, s kým by se zabavil. Zhruba od 15 let už ho nechávali rodiče doma samotného, pokud s nimi jet nechtěl.

Sourozence postrádal zejména o večerech, kdy se někdy opravdu cítil sám. Zabavoval se sledováním televize, čtením knih a časopisů nebo poslechem hudby. To se zpravidla dělo v obývacím pokoji, což podle Karla mohlo omezovat i rodiče. Chyběl mu sourozenec, se kterým by mohl sdílet všechny pocity a zážitky. Sourozenectví obecně, dle jeho názoru, těchto prožitků a dalších možností přináší více. Přesto, že měl několik kamarádů, se kterými se navzájem více svěřovali, s časem večere si každý šel svou cestou. Postrádal nějaký bližší vztah, přirozené pouto, které by tu bylo stále.

Oproti ostatním mladistvým ve svém okolí si připadal více introvertní a sem tam pociťoval i nějaký problém v kolektivu. Má za to, že se sourozencem by to bylo jinak – byl by zřejmě více otevřenější. Nikdy to však nebral jako zásadní blokádu. Ze střední školy, kde byl i sportovním referentem, udržuje dodnes pár kontaktů, ale s lidmi ze sportovních týmů ne. Po odstěhování do menšího města většina těchto přátelských vztahů zanikla. Ostatní byli dle něj více do světa, rádi chodili do hospod, kam to jeho příliš netáhlo. Také se odlišoval tím, že jako jeden z mála pokračoval ve studiu i na vysoké škole. Vliv mělo samozřejmě také jeho zranění, kvůli kterému musel přestat sportovat a začít hledat nové zájmy. Vždy ho bavila matematická logika a analýza, pracoval nějaký čas jako programátor analytik a poté více jak deset let na vysoké pozici v oblasti finančnictví, kde mohl samostatně pracovat. Pozice obnášela velkou zodpovědnost a řízení určitého množství lidí. Vždy potřeboval mít o všem přehled, což mu napomáhalo. Karla obecně všechna jeho povolání bavila a byl v nich očividně dobrý. Přišel si na velmi slušný plat. Dále se také věnoval práci v zájmovém sdružení, které mu přineslo nejen zahraniční kontakty trvající dodnes, ale také seznámení s nynější manželkou.

Ačkoliv se ženou chtěli od začátku více dětí, mají pouze jednu dceru, kterou měli v pozdějším věku, podobně jako Karlovi rodiče. Oba si další dítě přáli, ale z důvodů zdravotních ze strany manželky a komplikací při porodu k němu už nedošlo. Žena prý dlouho uvažovala o adopci, ale nikdy se nedostali do fáze podání žádosti. Karel se domnívá, že mladší sourozenec by tenkrát k již o dost starší dceři stejně nebyl nejvhodnější. Částečným

nahrazením se pro Karla pravděpodobně stala záliba v dobrovolnických pracích pro dětské domovy.

Jako výhodu jedináčkovství vidí fakt, že nemusí řešit případné narušené sourozenecké vztahy a konflikty týkající se například vypořádávání dědictví. Také se nemusel vystavovat žádnému pocitu méněcennosti v případě upřednostňování sourozence rodiči. Nic z toho však nepokryje fakt, že je nyní ve své rodové linii v podstatě sám.

3.1.6 Respondent č. 6 – „Josef“

- ❖ Muž, 88 let (kategorie vlastní stáří)
- ❖ Vzdělání: středoškolské s vyučením v oboru automechanik, osvědčení z univerzity třetího věku
- ❖ Povolání: nyní již v důchodu

Na svého posledního a zároveň nejstaršího respondenta Josefa jsem byla velmi zvědavá. Předpokládala jsem, že to bude aktivní senior v důchodovém věku se smyslem pro vzdělávání, jelikož mi bylo řečeno, že navštěvuje univerzitu třetího věku. A skutečně jsem se nemýlila. Josef dorazil na naši schůzku i přes svůj úctyhodný věk sám a bez jakékoliv podpůrné hole. Byl od počátku až do konce našeho rozhovoru velmi milý, vstřícný, povídavý a pozitivně naladěný, ačkoliv jsme narazili i na velmi citlivá témata, při kterých rozhodně nebylo do smíchu ani jednomu z nás. Josef za svůj dlouhý život nastřádal mnoho vzpomínek a zážitků, ke kterým často zabíhal od ústředního tématu. Mně to ale nevadilo, rozhovor nebyl jen potřebnou součástí bakalářského výzkumu, ale také zajímavým vyprávěním s pozadím celoživotního příběhu, nad nímž Josef často rozjímal se zavřenýma očima.

Josef vyrůstal na vesnici a navštěvoval ještě tehdejší pětiletou obecnou školu. Dále se zřejmě na popud otce vyučil automechanikem, ale ačkoliv proti tomuto rozhodnutí neměl námitky, v této profesi poté své naplnění nenašel. Nějaký čas se v mládí věnoval motocyklům, ale příliš dlouho u toho nezůstal.

Co se týče rodinného zázemí, nestěžoval si, vztah s rodiči měl dobrý. Podle jeho slov mu v dětství vrstevníci nechyběli a nepociťoval se být jedináčkovstvím nějak handicapován. Měl kolem sebe stále nějaké děti ze vsi, se kterými trávil hodně času venku, a to zejména se

stejně starým kamarádem z vedlejšího domu a dalšími dvěma kamarády, kteří bydleli o kousek dál. Společně se věnovali mnoha činnostem, hlavně díky řemeslníkům v okolí, kteří je čas od času nechávali, aby se do práce zapojili. Sám Josefův otec byl švecem, muzikantem a tesařem. Díky tomu se Josef dostal ke hře na housle a harmoniku. Sportu prý tolik nedal, byl pomalý. Jako údajně každý kluk v tehdejší době chodil čas od času hrát volejbal nebo kopanou a propůjčoval svůj míč, kterých tenkrát moc nebylo. Ve školní třídě neměl s nikým výraznější problém, ale vždy stál spíše mimo skupinu, než že by se nacházel uvnitř jádra.

Když mu bylo šest let, shodou okolností se od matky dozvěděl, že měl sestru. Ta bohužel ve velmi brzkém věku, totiž ve svých šesti měsících z neznámé příčiny zemřela. Josefovi bylo tehdy kolem dvou let a tvrdí, že si ji vůbec nepamatuje – Je to pravděpodobné, protože dlouhodobá paměť se utváří až s dozráním hipokampu kolem druhého až třetího roku života, přičemž se v období před jejím vytvořením objevuje tzv. dětská amnézie (Bryksa, 2015). Když se tehdy ve svých šesti letech tuto smutnou informaci o své zesnulé sestře dozvěděl poprvé, zřejmě vlivem nízkého věku si ji neuvědomoval, ačkoliv nějaké skryté povědomí o tom dle svých slov měl. Procitnutí přišlo někdy kolem 15 nebo 16 let opět během náhodného rodinného rozhovoru. Tehdy se nad tím poprvé zapřemýšlel a pocítil lítost. Na detaily se ale nikdy prý neopovažoval zeptat. Ačkoliv Josef nebyl nijak nešťasten z toho, že je jedináčkem, přál by si, aby byla sestra přežila. Myslí na ní především na velkých rodinných sjezdech, které se u nich konají párkrát za rok. Představuje si, jak by tam společně přijížděli a sedávali. V této části rozhovoru byl patrný smutek v hlase i v očích, který se přenášel i na mě.

Josef si myslí, že kdyby sourozence měl, byl by pravděpodobně více průbojnější a neměl takové problémy s navazováním vztahů s lidmi, protože právě to se děti díky svým sourozencům učí. Uvedl, že tento problém pocítuje od dospělosti až do teď. Vyjde prý s každým, ale baví se spíše o obecných věcech. Neumí a nechce tvořit ryze přátelské vztahy jen tak s někým, a pokud se spřátelí, trvá mu to déle než ostatním. Jestliže se nachází ve společnosti, nepatří mezi baviče, ale spíše tiše pozoruje dění. Ostatní k němu však mají důvěru, dokáže udržet tajemství a je jakýmsi rádcem pro své okolí. K tomu prý přišel ještě na obecné škole, kdy se jako jediný několikrát pokoušel pomoci spolužákovi trpícího

epilepsií. Tehdy prý došlo ke zlomu a stal se důvěrníkem svých spolužáků. To mělo pravděpodobně vliv na to, že se Josef často během svého života ocital ve vedoucích pozicích. Sám prý netuší, jak k nim přicházel. Při jeho poslední práci v bance měl pod sebou opět několik podřízených. Díky bance mohl být přítomen při užívání prvních počítačů, které ho oslnily natolik, že se IT technika stala jeho další zálibou – pouze však domácí. V mládí ho také bavila střelba na střelnici, ve které si vedl údajně velmi dobře.

Nyní je již v zaslouženém důchodu a společně s manželkou si užívá vnoučata a pravnoučata. Nejlepší přítel mu již zemřel, ale tuto roli mu nahradila právě jeho žena, se kterou má dvě děti. První dítě, které bylo plánované, se narodilo, když mu bylo 23 let, což v tehdejší době bylo relativně později. Druhé přišlo náhodou a další děti z důvodu těžkých porodů už manželka nechtěla.

Josef vyprávěl i o jedné ze svých pravnuček, která je nyní už sice prvorozenou, ale dlouho byla jedináčkem. Podle něj je u ní vidět, jaký je jedináčkovství v dnešní době jasný zápor. Nazývá jí „solitérem“ – dítětem stojícím osaměle mimo společenství. Tvrdí, že jedináčci v dnešní době mají nesporně veškerou pozornost rodičů sami pro sebe. Je jim hojně dopřáváno a často toho využívají. Mohou být sobečtí, vybíraví a vyžadující zbytečnosti. Mezi ostatními dětmi mohou kvůli svému „solitérství“ trpět, protože nerozumí jednání ostatních. Podle jeho názoru se to může ve školce či škole změnit, ale než k prolomení dojde, dítě si protrpí své, a to je podle něj zbytečné. Josef má také za to, že velká nevýhoda je spojení dvou jedináčků v manželství, kteří kvůli těmto vlastnostem musejí mít problémy. Ačkoliv to během svého dětství na vesnici tak nevnímal, dnešní jedináčci ve městech dle něj mohou pociťovat chybějící společenství. Na to dle něj nestačí tři osoby ve složení rodiče-dítě.

Jak už bylo řečeno na začátku, nyní dochází na univerzitu třetího věku a bude podruhé promovat. Doma se dále věnuje virtuálním přednáškám a testům, a také někdy vyrábí hudební nástroje. Jeho snem bylo vyrobit si astronomický stetoskop, jelikož se zajímá i o vesmír a hvězdy, to se mu ale bohužel nepodařilo.

3.2 Srovnání jednotlivých případů

Při obsahové analýze dat vnikly tematické kategorie, jež se objevily u všech zkoumaných případů. Jsou to kategorie:

- ❖ Rodinné zázemí
- ❖ Navazování interpersonálních vztahů
- ❖ Manželství a rodičovství
- ❖ Vzdělání a zaměstnání
- ❖ Klady jedináčkovství
- ❖ Zápory jedináčkovství

Data jednotlivých případů byla dle kategorií zanesena do tabulek a následně mezi sebou porovnávána. Shodné nebo podobné kódy jednotlivých tematických kategorií byly pro svou přehlednost označeny barvami danými svým okruhem.

3.2.1 Rodinné zázemí

Čtyři z šesti respondentů – Sandra, Veronika, Tomáš a Karel potvrdili, že si sourozence přáli. U všech těchto respondentů se v rodinném zázemí vyskytly určité potíže.

Patří sem hlavně respondenti **Tomáš a Veronika**, jenž otevřeně uvedli, že vyrůstali v nepřívětivém rodinném zázemí, ve němž se často objevovaly hádky a konflikty. U Tomáše je zajímavý kontrast. Uvedl, že vztah s rodiči měl dobrý a cítil se jimi být milován, to však pohodové prostředí nezajistilo. Velmi trpěl situací rodičů samotných, kteří mezi sebou měli časté konflikty. Veronika oproti tomu prožívala hádky přímo s rodiči, kteří mezi sebou žádné výraznější konflikty neměli. U obou respondentů je dodnes přítomen komplikovaný vztah s matkou, se kterým si oba nevědí příliš rady.

Podle výpovědí respondentek **Dominiky a Sandry** se zdá být zázemí, ve kterém vyrůstaly, nepřívětivé pouze částečně. I když Sandra zažívala hádky a zejména nepříjemný rozvod rodičů ve svém období puberty, trávila tehdy mnoho času s přáteli a také s prarodiči, díky čemuž hodnotí své dětství mimo situace týkajících se zmíněných problémů jako šťastné. S oběma rodiči nyní vychází velmi dobře. Přesto by sourozence uvítala, a to nejen do nepohody rozvodového období. Dominičini rodiče, ačkoliv nejsou svoji, mezi sebou

výraznější konflikty nemají, avšak Dominika dodnes prožívá poměrně časté hádky se svým otcem. Pohodu rodinného prostředí z části kompenzuje její matka, se kterou má oproti otci velmi blízký vztah. Jak už jednou bylo popsáno, souvisí s tím zřejmě uvedená obava, že by se potencionální sourozenec mohl při neshodách s otcem přidat na jeho stranu, čímž by se zázemí doma ještě více znepríjemnilo.

U **Karla a Josefa** se zdá být oproti ostatním rodinné zázemí, ve kterém vyrůstali, přívětivé. V Josefově dětství se stala pouze jedna výraznější, ale zato zásadní politování hodná událost, kterou byla smrt jeho jediné šestiměsíční sestry. Jak už bylo též popsáno, stalo se tak v jeho dvou letech, tudíž si na ni nepamatoval. To, že mu sourozenec nechyběl zřejmě souvisí spíše s důvody uvedenými v následující kapitole. Neznamena to však, že by nechtěl, aby sestra byla přežila. Karel si oproti Josefovi sourozence velmi přál. Uvedl, že se rodičům narodil až v pozdějším věku a dlouho otci vyčítal jeho věk, kvůli kterému s ním nemohl dělat činnosti, jaké by si přál. Byly zde zřejmě nějaké další problémy, ty si ale Karel rozebírat nepřál.

U **Dominiky a Veroniky** shodu nalezneme v tom, že obě nebyly či nejsou rodiči příliš finančně podporovány, co je vedlo k větší samostatnosti.

U rodičů respondentů se objevily tyto, někdy však pouze předpokládané důvody pro jednodětnost – Otcové **Dominiky a Sandry** již mají děti z předchozích manželství a pro další potomky se nerozhodli, přičemž jednou z toho byl důvod v kombinaci s rozpadem manželství, který se objevil i u rodičů **Tomáše**. U rodičů **Karla a Veroniky** se objevily zdravotní problémy na straně žen, a u **Josefových** rodičů se vyskytla smrt druhého dítěte s možnou kombinací se zdravotním problémem u matky.

Tabulka č. 1 – Rodinné zázemí

Respondent a základní kódy	Shoda	Kódy
DOMINIKA Částečně nepřívětivé rod. prostředí Sourozence si nepřála Když, tak bratra „ochránce“		Časté hádky s autoritativním otcem
		Otec má 2 dospělé syny z 1. manželství – nevidají se
	x	Rodiče nejsou svoji – též nevidí smysl ve svatbě
		Vychována k samostatnosti
		Není moc finančně podporována
SANDRA Částečně nepřívětivé rod. prostředí Sourozence si přála		Konflikty a rozvod rodičů
	x	Žije s otcem
	x	S matkou dobrý vztah, pravidelné styky

Bratra „ochránce“	Otec má dospělou dceru z 1. manželství
	Jednodětnost – Rozpad manželství
	x Prarodiče jako druzí rodiče
VERONIKA	Od puberty hádky s rodiči – nedůvěra
Nepřívětivé rod. prostředí	Nebyla moc finančně podporována
Sourozence si přála	Po přestěhování ve 4. třídě ZŠ více samostatná
Bratra „ochránce“	Jednodětnost – Zdravotní problém matky
	- Otec již nežije
	Nyní komplikovaný vztah s matkou
TOMÁŠ	Konflikty a rozvod rodičů
Nepřívětivé rod. prostředí	x Matka ho tlačila ke komunikaci s dětmi
Sourozence si přál	Nyní komplikovanější vztah s matkou
Bratra „partáka“	S otcem lepší vztah
	Jednodětnost – Rozpad manželství
KAREL	Komplikovaný vztah s otcem – chyběly společné zájmy
Relativně přívětivé rod. prostředí	x V dětství využíval toho, že mu matka vše dopřeje
Sourozence si přál	- Rodiče již nežijí
Spíše bratra	Jednodětnost – Zdravotní problém matky
JOSEF	x Ve 2 letech mu zemřela 6 měsíční sestra
Přívětivé rod. prostředí	x Jednodětnost – smrt dítěte, zdravotní problém matky?
Sourozenec mu nechyběl	- Rodiče již nežijí
Přál by si, aby sestra žila	x Žádné výraznější konflikty s rodiči

3.2.2 Navazování interpersonálních vztahů

Čtyři z šesti respondentů – Dominika, Sandra, Veronika a Tomáš si zřejmě chybějící sourozenecký vztah kompenzují v blízkých přátelských vztazích s tzv. nejlepšími kamarády, přičemž se ukazuje, že tito přátelé jsou buď také přímo jedináčky nebo mají pravděpodobně jedináčkovské povahy v důsledku vysokého věkového odstupu od svých sourozenců, jež bývají starší.

Karel a Tomáš jsou velmi sportovně založení a rádi součástí týmu, přičemž oba dva uvedli, že si tak zřejmě také nahrazovali sourozenecké vztahy.

Čtyři respondenti ze šesti – Sandra, Tomáš, Karel, Josef jsou spíše introvertní povahy a nepatří mezi typické baviče společnosti, nýbrž alespoň z počátku raději své sociální okolí nejprve pozorují. **Dominika a Veronika** jsou oproti nim spíše extroverti, kteří se navazování nových vztahů vůbec nebojí. To však neznamená, že se u nich vytvoří přetrvávající blízké přátelské pouto jen tak s někým.

Tomáš a Josef otevřeně uvedli, že cítí problém v oblasti navazování vztahů s tím rozdílem, že Tomáš konkrétně v prvním kontaktu s novými lidmi a Josef v navazování blízkých přátelských vztahů. Oba se však zdají být empatičtí, lidé jim po určité zkušenosti důvěřují a nechávají si radit. Obdobným adeptem na určitý problém v udržování interpersonálních vztahů je dle analýzy i **Karel**, ačkoliv to sám otevřeně nezmínil.

Josef, Karel a Veronika vyrůstali z větší části svého dětství dál od města. Veronika a Josef dokonce přímo na vesnici. Všichni tuto skutečnost hodnotí všichni z nich relativně kladně, a to dle výpovědí zejména proto, že zde jako děti trávili hodně času venku společně s ostatními dětmi z okolí a nemuseli tak pravděpodobně pociťovat absenci sourozence.

Tabulka č. 2 – Navazování vztahů

Respondent a základní kódy	Shoda	Kódy
DOMINIKA Částečně nepřívětivé r. prostředí Sourozence si nepřála Když, tak bratra „ochránce“		Ve škole se snaží držet ve skupině
		Nejlepší kamarádka od školky (o 10 let starší sestra) do SŠ
		Nejlepší kamarád od ZŠ (dlouho jedináček) do SŠ
		Extrovertní
SANDRA Částečně nepřívětivé r. prostředí Sourozence si přála Bratra „ochránce“		Na ZŠ v jádru třídy
		Drží se v užším okruhu přátel
		Nej. kamarádka od školky do 7. třídy ZŠ (o 7 let starší sestra)
		Silné přátelské vztahy se spolužáky v menším kolektivu na VŠ Introvertní, dříve hodně stydlivá
VERONIKA Nepřívětivé rod. prostředí Sourozence si přála Bratra „ochránce“		Nevyhledává větší skupiny lidí
		Kontakt se 3 kamarádkami ze školy do teď (1 z nich jedináček)
		2 kamarádky v městě, kde nyní žije Spíše extrovertní
TOMÁŠ Nepřívětivé rod. prostředí Sourozence si přál Bratra „partáka“		Problém s 1. kontaktem v navazování vztahů
		Rád v týmu – Sport, kapela
		Stydlivý, tichý pozorovatel okolí
		2 nejlepší kamarádi od útlého dětství (o dost starší sourozenci)
		Empatický, rádce, snaží se odbourávat bloky mezi lidmi
KAREL Relativně přívětivé r. prostředí Sourozence si přál Spíše bratra		Člen sportovních oddílů
		Po odstěhování většina kontaktů z těchto oddílů zanikla
		Introvertní, nechtěl s ostatními chodit do hospod
	x	Dodnes udržuje zahraniční kontakty s lidmi z práce Na okraji velkého města v partě dětí
JOSEF Přívětivé rod. prostředí Sourozenec mu nechyběl Přál by si, aby sestra žila		Tichý pozorovatel okolí
		Problémy v navazování blízkých vztahů, ve šk. třídě solitérem
		Na vesnici v partě dětí, hraní volejbalu Lidé se mu svěřují

3.2.3 Manželství a rodičovství

Tři respondenti ze čtyř, kteří mají vlastní potomky – Tomáš, Karel a Veronika přivedli na svět další jedináčky. Respondent Tomáš dokonce jedináčky dva, jelikož své první dítě má s bývalou partnerkou a druhé dítě s nynější manželkou. Zbylé respondentky **Dominika a Sandra**, jenž děti ještě nemají, se domnívají, že nejsou mateřské typy a pokud jednou budou mít děti, chtěly by také jen jedno dítě nebo maximálně děti dvě.

Též **tři ze čtyř respondentů mající děti – Tomáš, Karel a Josef** se stali rodiči až v pozdějším věku s ohledem na zvyklost v tehdejší době. U Tomáše toho platí pouze u druhého dítěte jedináčka. Bezdětné respondentky **Dominika a Sandra** rodičovství plánují také až na pozdější dobu.

Všichni tři respondenti, kteří již mají děti – Veronika, Tomáš a Karel, uvedli, že jedináčkovství jejich dětí nebylo plánované. Veronika by si zpětně přála dvě až tři děti v době, kdy to bylo ještě možné. Karel chtěl spolu se svou manželkou od začátku více dětí, ale kvůli zdravotnímu problému ženy to nebylo možné, a ačkoliv nějaký čas uvažovali o osvojení, nikdy k tomu nakonec nedošlo. Tomáš se nechal slyšet, že by další dítě ke svému druhému dítěti bral rád, ovšem pokud by se situace v manželství uklidnila.

Objevily se tyto důvody pro jednodětnost – U **Karla** zdravotní problém na straně ženy, u **Veroniky** rozpad manželství. U **Tomáše** byl důvodem poprvé rozpad partnerství a po druhé problém v manželství prozatímně řešený odloučením partnerů.

Tabulka č. 3 – Manželství a rodičovství

Respondent	Shoda	Kódy
Dominika	x Nepovažuje se na mateřský typ	
	Chce 1 nebo 2 děti	V pozdějším věku
Sandra	x Nepovažuje se na mateřský typ	
	Pokud dítě, tak 1, maximálně 2	V pozdějším věku
Veronika	1 – dospělé	
	x Rozvedená	V bývalém manželství byly problémy
		Zpětně by chtěla 2 až 3 děti – jedno dítě je málo
Tomáš	- V manželství	Problémy – prozatímní odloučení
	- Celkem 2 děti – neplánované, odlišné partnerky	
	1 dítě s bývalou partnerkou – dospělé	
	1 dítě s manželkou – 8 let	Narozeno v pozdějším věku
		Byl by ještě pro další dítě k synovi

Karel	1 dítě – dospělé	Narozeno v pozdějším věku
	- V manželství	
	Přál si mít více dětí – znemožněno zdravot. problémem manželky	
Josef	- 2 děti – dospělé	Narozené v pozdějším věku
	- V manželství	

3.2.4 Vzdělání a zaměstnání

V kategorii vzdělání vidíme, že **Dominika a Karel** mají vysokoškolské vzdělání s ekonomickým zaměřením. **Veronika a Tomáš** mají nejvyšší dokončené vzdělání středoškolské se zemědělským zaměřením. Josef a Sandra mají vzdělání zcela odlišné od vzdělání ostatních.

Žádná stejná profese se mezi respondenty nevyskytla. Určitou shodu nalezneme ve specificích některých profesí, pokud přihlídneme k doplňujícím informacím z výpovědí.

U **tří respondentů ze čtyř – u Tomáše, Karla a Josefa**, kteří již jsou nebo byli zaměstnaní po dokončení svých studií, lze odlišit zaměstnání vyžadující řídicí a organizační schopnosti, mezi které jednoznačně patří manažer firmy, podnikatel, profese v oblasti finančnictví na vysoké pozici a vedoucí pozice v oblasti bankovníctví.

Též u tří ze čtyř respondentů – Veroniky, Karla a Josefa se objevily se profese, které jsou vykonávány jedincem zpravidla samostatně. Zařadit sem můžeme realitní makléřku, IT analytika a geodeta.

U všech respondentů se však vyskytly i profese, které zahrnují práci v kolektivu. Zařadit sem můžeme profesi hudebníka v kapele, laborantky, kontrolora a práci v oblasti zájmových spolků.

Tabulka č. 5 – Vzdělání a zaměstnání

Respondent	Shoda	Kódy	Shoda	Kódy
DOMINIKA		VŠ s ekonomickým zaměřením – nyní studuje		-
SANDRA	x	VŠ s umělecko-teoretickým zaměřením – nyní studuje		-
VERONIKA		SŠ se zemědělským zaměřením	x	Laborantka
			x	Realitní makléřka
TOMÁŠ		SŠ se zemědělským zaměřením	x	Manažer firmy
			x	Podnikatel
			x	Hudebník v kapele
KAREL		VŠ s ekonomickým zaměřením	x	Oblast zájmových spolků
			x	O. finančnictví – vys. pozice

		x IT analytik
JOSEF	x SOŠ s vyučením v oboru automechanik	x O. bankovníctví – vedoucí
	x VŠ s technickým zaměřením – nedokončeno	x Kontrolor ve strojírenství
	x Kurzy na univerzitě třetího věku – umění, architektura, textilní průmysl, cestování, čínská medicína, potraviny	x Geodet

3.2.5 Klady jedináčkovství

Kladů jedináčkovství bylo obecně přímo i nepřímo uvedeno oproti záporům relativně málo. **Josef a Tomáš** dokonce na žádné klady nepřišli. Josef ani přesto, že se svým jedináčkovstvím na rozdíl od Tomáše netrápil.

Ženské respondenty Dominika, Sandra a Veronika se shodují na tom, že kladem je zejména vlastní prostor a soukromí, o které se jako jedináčci nemuseli či nemusejí se sourozencem dělit.

Dominika, Sandra a Karel zase uvedli, že výhodou je nesporně fakt, že nemusejí řešit žádné případné hádky nebo narušené vztahy se sourozenci. Ačkoliv si Sandra a Karel sourozence přáli, jsou si vědomi toho, že ne každý sourozenecký vztah je kladný a dobře fungující. **Sandra a Karel** také uvedli, že se jako jedináčci nemusí vystavovat problémům dědického řízení, o kterém si myslí, že často mohou stát za rozvrácením sourozeneckých vztahů. **Dominika** navazuje s tím, že někteří lidé mohou své sourozence využívat při řešení vlastních problémů, konkrétně třeba vyžadovat finance při svém zadlužení. Takto po ní zřejmě nikdo nebude požadovat pomoc takovou, jenž mnozí sourozenci mohou považovat za povinnost.

Sandra zdůrazňovala finanční výhodu jedináčkovství, která se odráží v tom, že rodina a samotný jedináček mají dostatek veškerých prostředků k životu. Rodiče mu mohou například dopřát lepší spoření nebo zaplatit prestižní školu.

Veronika některé klady jedináčkovství sice uvedla, ale byla při jejich uvádění poměrně skeptická. Domnívá se, že mnoho věcí, které se mohou na první pohled zdát jako výhody, se ve skutečnosti velice snadno mohou přeměnit naopak v zápory. To, že se jedináček v dětství nemusí trápit bojem o svou pozici v rodině se sourozencem podle ní vede častokrát k tomu, že se v dalších obdobích svého života stane nedostatečně průbojným. Jak

už bylo jednou uvedeno, největší výhodu vidí zřejmě v tom, že jedináčci lépe snášejí oproti dětem se sourozenci samotou, protože jsou na ni zvyklí z dětství.

Karel jako jediný z respondentů poukázal na tu výhodu, že se nikdy nemusel vystavovat případnému upřednostňování jednoho z dětí, které by se týkalo buď jeho samotného v dětském věku nebo jeho jako rodiče svých potomků.

Tabulka č. 6 – Klady jedináčkovství

Respondent	Shoda	Kódy
DOMINIKA	☒	Soukromí, klid a místo v pokoji
	☒	Nemusí řešit sourozenecké hádky
	☒	Nemusí být povinně oporou/být vyživána – např. Dluhy sourozenců
SANDRA	☒	Má vlastní prostor a soukromí v pokoji
	☒	Žádné sourozenecké hádky
	☒	Všeho dostatek
	☒	Finanční výhoda – např. Lepší spoření, studium
	☒	Nemusí řešit spory ohledně dědictví
VERONIKA	☒	Nemusí bojovat o pozici v rodině
	☒	Má vše pro sebe
	☒	Umí být lépe sám, protože je na to zvyklý
TOMÁŠ		-
KAREL	☒	Nemusí řešit spory ohledně dědického řízení
	☒	Nemusí řešit potencionálně narušené vztahy se sourozenci
	☒	Nemusí se vystavovat upřednostňování jednoho z dětí rodiči
JOSEF		-

3.2.6 Zápory jedináčkovství

Množství uvedených záporů jedináčkovství jednoznačně převažuje počet kladů.

Pět respondentů z šesti – Dominika, Sandra, Veronika, Tomáš a Karel uvedlo, že buďto pociťovalo dříve nebo pociťuje i dnes absenci jakéhosi přirozeného blízkého pouta, lásky, partnerství či společenství, čímž se odkázali buď přímo nebo nepřímo na chybějící sourozenecký vztah a jeho specifika. **Karel a Tomáš** otevřeně přiznali, že se doma zkrátka cítili často sami a museli si hledat činnosti, kterými by se sami zabavili.

Čtyři z šesti respondentů – Dominika, Sandra, Veronika a Tomáš, kteří vyrůstali ve zcela nebo částečně nepřívětivém rodinném prostředí, postrádali či ještě dnes postrádají ve své rodině někoho, kdo osobně zná rodinné zázemí a jeho vztahy. Domnívají se, že

zkušenost, kterou ústně předají svým blízkých se zkrátka nemůže vyrovnat zkušenosti vlastní tak, aby byla zcela pochopena.

Sandře, Tomášovi a Josefovi doma chyběl někdo na stejné pozici jako byli oni sami, s kým by si mohli popovídat, pohrát, vše spolu sdílet na stejné úrovni. Sandře chybí dokonce i věkově rovnocenná osoba v rodině, což může navádět k již zmiňované skutečnosti, že jedináčci tráví mnoho času ve společnosti dospělých.

Dominika, Sandra a Tomáš si uvědomují, že už nyní pociťují nebo pravděpodobně pocítí v budoucnu, že jsou sami na to, aby se postarali o své rodiče, přičemž tato pomoc může být různého rozsahu a někdy i velmi časově, finančně, psychicky nebo i fyzicky namáhavá.

Dominika, Karel a Josef se shodují na tom, že svou jednodětnou rodinu, ve které vyrůstali, vnímají jako málo rozrostlou, s nedostatečně rozsáhlým kolektivem osob, který dle Josefa zkrátka dítěti doma chybí. U Karla toto vedlo k tomu, že se jako jedináček a také otec jedináčka dcery, která jeho příjmení pravděpodobně do až konce života neponese a nepředá svým potomkům, ocitl sám ve své rodové linii.

Dominika, Veronika a Josef mají za to, že někteří jedináčci mohou být sobečtí, protože jsou zvyklí mít vše pro sebe a nemusejí se doma téměř o nic dělit. Za tyto případy však sami sebe nepovažují.

Sandra, Veronika a Josef si myslí, že jsou kvůli chybějící rivalitě se sourozencem méně průbojní, což může být velkou nevýhodou v životě jedince z hlediska sebezprosování.

Veronika a Karel vidí jako nevýhodu jedináčkovství méně nových vjemů a zážitků v rodině, nižší variabilitu postojů, možností, a tudíž i příležitostí k sociálnímu tréninku.

Veronika a Josef hovořili o negativu jedináčkovství s konkrétním ohledem na utváření vztahů s druhými lidmi, jemuž dle nich učí děti právě sourozenectví. Veronika jako matka si též myslí, že péče o sourozence, který v tomto případě chyběl, napomáhá dítěti k tomu, aby se učilo budoucí péči o druhé jedince, zejména pak o vlastní děti.

Veronika také jako jediná mluvila o břemenu ležícím na jedináčcích, které na ně ukládají vlastní rodiče tím, že do svého jediného dítěte vkládají své veškeré tužby,

představy a sny. Jejich pozornost se nemá kam jinak rozšířit. Od jedináčka se tak v podstatě očekává dokonalost ve všech směrech jeho života, což pro něj již od dětství představuje nesmírně velký závazek.

Tabulka č. 7 – Zápory jedináčkovství

Respondent	Shoda	Kódy
DOMINIKA		Bude sama na starání se o rodiče
		Chybí někdo, s kým by se dělila o starosti v rodině
		Chybí sourozenecké pouto
		Rodina je málo rozrostlá
		U některých tendence k sobectví
SANDRA		Bude sama na starání se o rodiče
		Malá průbojnost
		Chybí věkově rovnocenná osoba v rodině
		Chybí názor sourozence, jenž zná rodinné vztahy
		Chybí sourozenecká láska
VERONIKA		Někteří jsou zvyklí mít stále vše pro sebe
	x	Vkládání rodičovských tužeb a představ do 1 dítěte, důraz na dokonalost
		Nedostatečná průbojnost
		Chybí sourozenecké společenství
		Chybí názor někoho, jenž zná rodinné vztahy a prostředí
		Málo vjemů, postojů a veselosti v rodině
		Chybí sourozenec k učení se péči a vytváření vztahu k dětem
TOMÁŠ		Na starání se o rodiče je sám
		Doma si připadal sám
		Chybí osoba v rodině na stejné úrovni jako on
		Chybí někdo pro sdílení nepřívětivé rodinné atmosféry
		Chybí rodinné partnerství, spojenectví
KAREL		Doma se cítil sám – zejména večer
		Chybí bližší vztah, přirozené sourozenecké pouto
		Méně vjemů, prožitků a možností
		Sám v rodové linii
		Doma chybí někdo na stejné úrovni
JOSEF		Dnes u většiny tendence k sobectví, vybíravosti, solitérství
		Chybí sourozenec pro učení se navazování vztahů
		Neprůbojnost
		Chybí domácí „kolektiv“ – 3 lidi jsou málo

4 Diskuze

Z výsledků výzkumu, který se zabývá především pohledem jedinců na vlastní roli jedináčkovství a zhodnocením této role, vyplývá, že množství nalezených záporů jedináčkovství viditelně převažuje množství kladů. Neznamená to však jednoznačně negativní postoj k jedináčkovství. Stěžejní závěrečná analýza dat probíhala v rámci vyplynulých kategorií rodinného zázemí, navazování interpersonálních vztahů, rodičovství a mateřství, vzdělání a zaměstnání, a v těch nejdůležitějších kategoriích, jimiž jsou klady a záporny jedináčkovství, jejichž výsledky mají zodpovědět hlavní výzkumné otázky. Během této analýzy dat nedošlo v žádné z uvedených tematických kategorií ke stoprocentní shodě výsledků mezi jednotlivými šesti případy jedináčků, jež byli výzkumným vzorkem. Přesto můžeme uvést některé většinové shody, které se zdají být pro výzkum nejvýznamnější, a shody poloviční vybízející k diskuzi.

Čtyři respondenti z celkového počtu šesti osob potvrdili, že sourozence ve svém životě postrádali zejména v dětství či ho postrádají dodnes. U všech těchto respondentů se v rodinném zázemí vyskytly více či méně výrazné problémy, kvůli kterým by tito jedináčci v primární rodině uvítali další osobu, jež by tyto problémy sdílela spolu s nimi a znala je ze své vlastní zkušenosti. To vede k závěru, že významným faktorem pro spíše pozitivní či negativní vnímání jedináčkovství je charakteristika prostředí primární rodiny, ve kterém jedinec vyrůstal, jeho podmínky, interpersonální vztahy i atmosféra. Pro jedináčky se zdá být výhodnější vyrůstat v prostředí venkova, pro které je typické, že se zde omezený kolektiv dětí shlukuje v relativně jednotnou skupinu a tyto děti společně tráví více času venku nežli doma. Jedinci tak mají větší šanci nevnímat své jedináčkovství tak, aby by si připadali sami. Polovina respondentů také uvedla, že vnímají nedostatečnou „rozrostlost“ rodiny, která může za určitých podmínek vést až k vymizení rodové linie.

Pěti respondentům ze šesti dle analýzy chybělo přirozené sourozenecké pouto, sourozenecká láska či vztah, jenž si podle všeho čtyři z těchto respondentů kompenzovali ve vztazích s tzv. nejlepšími přáteli, kteří jsou ve většině případů též jedináčky nebo také prvorozenými či druhorozenými ze dvou dětí, přičemž mají pravděpodobně, dle uvedené teorie, jedináčkovské povahy v důsledku vysokého věkového odstupu od svých sourozenců.

U třech případů jedináčků se vyskytly větší či menší problémy v navazování interpersonálních vztahů. S přihlédnutím na informace obsažené ve výpovědích těchto jedinců se můžeme domnívat, že jedináčkovství má určitý negativní vliv na navazování či udržování blízkých interpersonálních vztahů, což může negativně ovlivňovat kvalitu života jedinců.

Jedináčkovství se v rámci zaměření na vzdělání neukázalo být determinujícím faktorem. Shoda se objevila pouze v zemědělském zaměření střední školy u dvou respondentů a v ekonomickém zaměření školy vysoké u dvou respondentů dalších. Pokud ještě k tomu přihlédneme k tomu, že dané zaměření škol jsou v populaci zcela běžné, shody nejsou pro výzkum významné. Dále se neprokázalo, že by se pracující jedináčci zaměřovali pouze na zaměstnání v řídicích postech nebo na profese vykonávané pouze samostatně či naopak pouze v kolektivu. Téměř u všech případů se vystřídaly všechny tři uvedené skupiny profesí. Žádná zaměstnání se mezi jednotlivými respondenty neopakovala. Jedináčkovství tudíž dle výsledků v této kategorii též nijak významně neovlivňuje profesní zaměření či dosahování určitých pozic v něm.

V kategorii zaměřené na manželství a rodičovství výsledky ukázaly, že zkoumaní jedináčci mají tendenci k rození dalších jedináčků. Na kolik je tento výsledek významný však nelze posoudit, jelikož se pro tuto tendenci objevily důvody spíše nedobrovolné než plánované skrze vlastní zkušenosti jedináčka. Během analýzy se objevily důvody pro jednodětnost rodin, které definovala i teoretická část. Nejčastěji zahrnují zdravotní problém na straně ženy a rozpad či aktuální problém v manželství nebo partnerství, u kterého se spojitost s vlivem jedináčkovství neprokázala. Dále se dvakrát objevila nepotřebnost dalších potomků z důvodu rodičovství v minulých manželství a jednou důvod neuvedený v předchozí teorii, kterým je smrt druhého dítěte v kojeneckém věku, jež pravděpodobně traumatizovala matku natolik, že se o další dítě raději nepokoušela, nebo to již nebylo možné ze zdravotního důvodu.

V záporech jedináčkovství se odráží i částečná nespokojenost jedináčků s častým trávením času ve společnosti dospělých, převážně rodičů, jak bylo popisováno v teoretické části. Polovina respondentů postrádala v rodině blízkou osobu, která by byla na rovnocenné

„hierarchické“ či věkové úrovni. Nevýhoda neexistence sourozence se odrazí i tehdy, pokud na jedináčky padne starost o rodiče, která může být různého rozsahu a někdy i velmi časově, finančně, psychicky nebo i fyzicky namáhavá. Polovina respondentů se též domnívá, že jedináčci mohou být skutečně sobečtí v důsledku toho, že se nemusejí dělit s žádným sourozencem a jsou zvyklí mít vše pro sebe.

Od toho se dostáváme k hlavnímu kladu jedináčkovství, jenž tkví podle všeho v pohodlném soukromí, vlastním prostoru a klidu, což je i podle teoretického východiska důležitou potřebou jedináčků. Nemusejí se vypořádávat s potencionálně narušenými vztahy se sourozenci a nevystavují se rivalitě. To na druhou stranu může vést dle jedináčků k nedostatečné průbojnosti v životě, což může mít značnou nevýhodou v sebeprosazování. Výhoda jedináčkovství ve finanční perspektivě se nepotvrdila, uvedena a naznačena byla pouze ve dvou případech.

Limity rozsahu bakalářské práce neumožňují pojmout dané téma tak, aby se podařilo zachytit veškeré významné a determinující faktory. Výzkum se v praktické části musel omezit pouze na vzorek šesti jedináčků. Je proto jasné, že spolehlivost a přenositelnost výsledků nemůže být s takto nízkým počtem respondentů příliš vysoká. Domnívám, že přesnější a významnější výsledky by přinesl rozsáhlejší výzkum buďto většího počtu jedináčků nebo několika skupin respondentů, jež mají s jedináčky spojitost. Těmito skupinami konkrétně myslím kromě samotných jedináčků i jejich rodiče, partnery a třeba i potomky a blízké přátele. Jinou možností obdobně vyžadující větší rozsah by býval byl výzkum jedináčkovství pojatý ve smyslu komparace dat z kontrastní skupiny jedináčků a jedinců se sourozenci. Kvantitativní výzkum například pomocí dotazníkového šetření by pravděpodobně umožnil výzkum vyššího počtu respondentů, nemohl by se však zaměřit na takovou hloubku a rozsah informací.

Co se týče omezení a úskalí metod sběru dat, obecně metoda dotazování, a tedy i hloubkový rozhovor jsou náchylné na efekt sociální dezirability, kdy se jedinci mohou snažit vypadat před výzkumníkem v příznivějším světle a podané informace pozměňovat dle svého uvážení (Nolen-Hoeksema et al., 2012). Jelikož témata rozhovorů byly mnohdy velmi osobní a citlivá, je možné, že si respondenti skutečně ponechali některé informace pro sebe nebo

podali informace záměrně neúplné. Otázkou je, zda by tyto informace měly významnější dopad na výsledky analýzy.

Dalším problémem může být fakt, že případová studie nemusí kvůli své značné subjektivitě prokazatelně ukázat skutečné příčinné souvislosti zkoumaného jevu (Hendl, 2010), v tomto případě jedináčkovství. Domnívám se, že u mě jakožto jedináčka vznesení subjektivity do výsledků výzkumu nebo již do procesu sběru dat, například při kladení, ač jen několika otázek, výrazně stoupá. Tomu jsem se pokoušela vyhnout právě zvolením metody individuálního hloubkového rozhovoru, který ve svém volném průběhu ponechává hlavní slovo respondentovi. Jako výzkumník jsem se snažila vstupovat do vyprávění respondentů pouze minimálně s několika otevřenými otázkami pro nastínění tématu či jeho určité oblasti a několika doplňovacími otázkami pro objasnění výpovědí respondentů.

Nízký počet respondentů vede ke spekulaci nad přenositelností výsledků případových studií, ale i obecně kvalitativního výzkumu na populaci. Hendl (2010) však uvádí, že případová studie právě díky svému detailnímu zkoumání může naopak ostatním metodám silně konkurovat a více se přiblížit realitě, což je ostatně podmínkou pro dosažení spolehlivosti výsledků.

Ze všech uvedených důvodů se osobně domnívám, že zvolené metody výzkumu, především tedy metody výběru vzorku a sběru dat, byly zvoleny adekvátně s ohledem na reálné možnosti bakalářské práce. Na druhou stranu si plně uvědomuju, že mé vlastní zkušenosti s psychologickým výzkumem byly až do nedávna prakticky nulové. Jakožto začátečník, který se poprvé setkal s užíváním výzkumných metod v reálu, mám i přes usilovnou snahu vyhnout se tomu vysokou pravděpodobnost dopuštění se drobných, ale i významných chyb, které mohou vést k negativnímu ovlivnění průběhu výzkumu či interpretace jeho výsledků.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo prozkoumat problematiku jedináčkovství, objasnit vlastní postoj jedináčků k této roli a vystihnout konkrétní faktory, jež mají na vlastní vnímání této role vliv. Problematika byla zkoumána pomocí kvalitativního šetření v designu případových studií šesti jedináčků pomocí metody individuálního hloubkového rozhovoru, která umožnila detailní prozkoumání tématu. Výzkumné otázky se zaměřovaly hned na několik oblastí.

Jedináčkovství, které postrádá raný sociální trénink se sourozenci, pravděpodobně z části negativně ovlivňuje navazování či udržování vztahů s druhými lidmi. Také se ukázalo, že jedináčci, vyrůstající ve výrazněji problémovém rodinném zázemí, sourozence ve svém životě postrádají. Možnost pocítění této absence sourozence se pravděpodobně při vyrůstání v prostředí venkova mezi jednotným kolektivem dětí snižuje.

Mezi jedináčky zpravidla dochází ke kompenzaci chybějícího sourozenectví v přátelských vztazích s jednotlivci, méně často také například ve sportovních týmech, kde mohou jedináčci pocítit vzájemnost. Těmi nejbližšími přáteli, se kterými se stýkají, bývají též jedináčci nebo jedinci s jedináčkovskými povahami v důsledku vyššího věkového odstupů od svých sourozenců.

Rodiči se jedináčci stávají častěji až v pozdějším věku, než je v populaci zvykem. Ve výzkumném souboru se objevila tendence k rození dalších jedináčků, přímá souvislost s ohledem na vlastní zkušenosti jedináčkovství se však neprokázala. Vliv jedináčkovství na úspěšnost fungování manželství či partnerství se nepotvrdil, stejně tak i jeho vliv na studijní a profesní zaměření.

Kladem jedináčkovství se ukázal být dostatek vlastního soukromí, prostoru a absence sourozeneckých konfliktů v rámci potencionálně narušených vztahů či přirozené rivality. Nepřítomnost rivality však může vést k nedostatečné průbojnosti.

Výsledky vyplývající z výzkumu by mohly mít význam zejména pro rodiče jedináčků, budoucí rodiče nebo rodiče, jež zvažují pořízení sourozence ke svému dítěti. Práce se snad může stát přínosem nebo alespoň zajímavým počtením třeba i pro partnery jedináčků, jejich přátele, nebo i pro samotné jedináčky, kteří snad omluví případné uvedené či neuvedené nedokonalosti této práce.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje

- Adler, A. (1935). *Člověk jaký jest: základy individuální psychologie*. Praha: Orbis.
- Adler, A. (1994). *Psychologie dětí: děti s výchovnými problémy*. Praha: Práh.
- Adler, A. (1999). *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. Praha: Aurora.
- Drapela, V. (2003). *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hendl, J. (2010). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Isaacson, C., & Radish, K. (2006). *Pořadí narození: kdo doopravdy jsme*. Bratislava: Eugenika.
- Leman, K. (2011). *Prvorozený: výhoda či handicap*. Praha: Návrat domů.
- Leman, K. (2000). *Sourozenecké konstelace*. Praha: Portál.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístupy a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Nakonečný, M. (1995). *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia.
- Nolen-Hoeksema, S., Fredrickson, B. L., Loftus, G. R., & Wagenaar, W. A. (2012). *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Praha: Portál.
- Novák, T. (2007). *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada.
- Prekopová, J. (2009). *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Praha: Grada.
- Sillamy, N. (2001). *Psychologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Smékal, V. (2003). *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal.
- Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Toman, W. (1992). *Family Constellation: Its Effect on Personality and Social Behavior*. New York: Springer Publishing Company.

Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál.

Vágnerová, M. (2014). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.

Elektronické zdroje

Bryksa, L. (2015). Dětská amnézie: fenomén, který zkoumal už slavný Freud [Online]. In *Mentem: trénujte svůj mozek*. [cit. 2017-05-02]. Retrieved from <https://www.mentem.cz/blog/detska-amnezie/>

Charisma [Online]. (2014). In *Wikipedie: otevřená encyklopedie*. [cit. 2017-05-02]. Retrieved from <https://cs.wikipedia.org/wiki/Charisma>

Individualism and the Only Child. [online]. (2008). In *Only Child Project*. [cit. 2017-05-02]. Retrieved from <http://www.onlychildproject.com/individualism-and-the-only-child/>

Jedináček [Online]. (2016). In *Wikipedie: otevřená encyklopedie*. [cit. 2017-05-02]. Retrieved from <https://cs.wikipedia.org/wiki/Jedin%C3%A1%C4%8Dek>

Only Child – A Mini Adult? [Online]. (2008). In *Only Child Project*. [cit. 2017-05-02]. Retrieved from <http://www.onlychildproject.com/only-child-a-mini-adult/>

Only Children – Common these days. [online]. (2008). In *Only Child Project*. [cit. 2017-05-02]. Retrieved from <http://www.onlychildproject.com/only-children-common-these-days/>

Only Child Pros and Cons and the guilt factor. [online]. (2008). In *Only Child Project*. [cit. 2017-05-02]. Retrieved from <http://www.onlychildproject.com/only-child-pros-and-cons-and-the-guilt-factor/>

Prokrastinace [Online]. (2015). In *Wikipedie: otevřená encyklopedie*. [cit. 2017-05-02]. Retrieved from <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Prokrastinace&oldid=13017885>

Pushing your Only Child to be number one? [online]. (2008). In *Only Child Project*. [cit. 2017-05-02]. Retrieved from <http://www.onlychildproject.com/pushing-your-only-child-to-be-number-one/>

Zetíková, K. (2009). *Vliv sourozeneckých konstelací na mezilidské vztahy* (diplomová práce) [Online]. Olomouc. Retrieved from <https://theses.cz/id/e7ku21/56743-862005025.pdf>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Ukázka selektivního protokolu z hloubkového rozhovoru

Příloha č. 2 – Ukázka „network“

Příloha č. 1 - Ukázka selektivního protokolu z hloubkového rozhovoru

ROZHOVOR Č. 6 – „JOSEF“, 88 LET

B = dotazující, J = respondent

(77 min)

B: Jak jste vnímal a vnímáte to, že jste jedináček?

J: To, že jsem jedináček, jsem se dozvěděl, když mi bylo asi 6 let. Jsem sám, ale nenapadlo mě, že jsem jedináček. To už jsem chodil do školy a pochopitelně učitelé nás ve škole vedli k tomu, abychom 1. května dali mámě kytku. Já jsem natrhal kytičku a přinesl jsem jí to... A dávám jí to a ozvalo se „ježíš marja, to jsi dělat neměl. Mámě, který zemřelo dítě, se kytkou nedává“. To jsem tohle zaslech poprvé a pořádně jsem si to uvědomil až v nějakých 15., 16. letech... Takže, zemřela sestřička asi v 6. měsících. Nač, nevím. Tenkrát v té době děti umíraly, jako je to hustý, ale v každé rodině tenkrát umřelo nějaký dítě. A to není pravidlo nějaký. Já nevím, jestli jí to někdo vpálil, lidi nějaký, ale neříká se to běžně... Bůh ví, co se stalo, to nevím... Ale že by to bylo pravidlo, že by se to běžně říkalo, tak to ne. Protože když dítě umřelo, tak se pardon, muselo udělat další. Protože dítě byl poklad pro člověka. Takže jako sem to nes nevědomky, to, že jsem jedináček. Mně to vůbec nepřipadalo.

Protože dokad' je člověk do 2, do 3 let, má ty svoje vrstevníky. Není nějak rozšířenej, není ještě v tom světě. Pak jsem měl štěstí, ve vedlejším baráku byl kluk starej jako já. Kousek od nás zase 2 kluci. Takže než jsem se dostal jako ven, do světa, tak jsem měl kamarády. Na druhý straně byla zase hospoda, tam měli holku, ta byla starší o rok. Čili, mně děti nesházely. Naprosto nesházely... V tom prvním získávání zkušeností s lidma, jsem měl pohodu. Jsem nepozoroval, že by mi něco sházelo. Takže já neměl žádný problém s tím jedináčkovstvím. Nějaký děti okolo byly. Měl jsem nejlepšího kamaráda, ten už umřel. A teď mám nejlepšího kamaráda svojí ženu, a to je myslim oboustraně.

Ale, po dlouhý době, nevím v kolika letech, ale byl jsem dospělej. Přišel jsem na to, že navazuju vztahy s lidma dost těžko. Takový jako doslova rize přátelský. Že jako neumím, že se mi nechce. A předpokládám, že to bylo jako doma, že jsem neměl sestru nebo bratra, se kterým jsme ten vztah získali, abych jako ho uměl získat. Takže s cizíma lidma to jde trošičku hůř. A je to tak dodnes, já dost těžko získávám... Jako s lidma vyjdu, každého člověka si vážím,

vážím si jeho práce, vážím... Ale jako že bych nějak rychle, to ne. Dlouho mi to trvá. Jiný lidi jsou kamarádi prostě hned. Kouknou na sebe, hele dobrý a baví se spolu. Tohle mi nejde.

B: Takže jste raději, když ten člověk, se kterým byste se třeba i rád seznámil, udělá ten první krok?

J: No, to ani ne. Takhle se to asi nedá brát.

B: Tak v čem je ten problém?

J: Já, na to vám asi neumím odpovědět. Prostě dlouho žiju s lidma, dlouho si asi vybírám nejspíš, bych řekl. Jako bavím se s každým normálně, o normálních obecných věcech. Ale aby to bylo to přátelství... Přátelé si řeknou něco jiného, to je zcela jiný. Jeden pomůže druhému. Vztah normální je takovej, že se baví, tak se prostě baví no (vypráví). Moje hranice jsou někde, nevím jaký, nicotný, ale jsou prostě nějaký.

B: Držel jste si okolo sebe tedy spíš méně přátel?

J: Ano, jen tak pár. Rozhodně ne nějaký velký skupiny. A když se někde sedělo, ne že bych seděl mimo, ale nikdy jsem nebyl tím, kdo to vede. Ale abych věděl, co budu povídat a bavil celou společnost, to ne.

B: Chci se také zeptat na dost osobní věc, a to na tu sestřičku, o které jste říkal, že zemřela v 6 měsících. Vy jste o tom věděl?

J: Nevěděl. Já jsem poprvé o tom, že jsem měl sourozence, slyšel až při předávání té kytky. Ale to jsem jako zaznamenal, tak to tam jako zůstalo, ale nic jsem z toho nevyvozoval, ani to nejmenší. Až v nějakých 14, 15 letech, zase při nějakém rozhovoru, se tohle zase objevilo, a to jsem si to poprvé uvědomil. Do té doby pro mě prostě neexistovala.

B: A vy jste byl na světě, když se tohle stalo?

J: Jistě, mně byly asi 2 roky, kdy zemřela.

B: A vůbec si na to nepamatujete?

J: Ne, ne, do toho nejmenšího nepamatuju (roztřesený hlas, smutek?). ... A s těma kamarádama, když jsem se přestěhoval, zase byli okolo, zase bydleli kousek od nás. Děti stejně starý zase já. Takže jsem měl asi zase 8 nebo tak nějak kamarádů.

Ale to není vše. Ještě je tu jiná otázka, jak se člověk pomalu dostává do světa. Tak v té době, dalo by se říct, začal fungovat rozhlas v republice (vypráví). Děti v dnešní době maj velikou

výhodu, že je pro ně zřízeno mnoho... no prostě, že můžou dělat cokoliv. Malovat, kreslit, hrát, cokoliv. Milion kroužků. My je neměli. Žili jsme na vesnici a tam bylo několik řemesníků a my měli přístup k těm jednotlivým lidem. Truhlář, kolář, tesař, zámečnick. Oni taky měli děti, my jsme prostě viděli, jak se co dělá, celý jsme to mohli pozorovat. Naučil jsem se dělat spoustu věcí jako starší, už od těch 6 let, to mi táta přines housle a učil jsem se třeba na housle. Otec byl švec, tesař, muzikant. Nebo na harmoniku. Asi dalších 5 dětí učil na housle. Jinak jsme ty kroužky zažívali. Sami jsme je zažívali. Ne jako dnes, když rodiče někde to dítě přihnou a řeknou, ty budeš hrát tenis. Tak to vůbec nebylo. Takže ten život toho dítěte, když se na svůj podívám zpětně, tak byl hezkej, rozmanitej, pokud člověka rodiče pustili. Někdy nepustili, to bylo málokdy. Pak do školy, ze školy, nějaké maléry (smích, vypráví). Třeba jsem půjčoval míč, to byl jeden na vsi a hráli jsme si. Chodili jsme na naše třešně, jsem je pozval na naše třešně a úplně normální život. Tak, jak běží. Na dětskej život si nemůžu stěžovat (vypráví).

Ještě jsem chodil do obecný školy, ta byla 5 let a pak se člověk mohl rozhodnout pro řemeslo. Některý děti zůstávaly na obecný, rodiče je nepustili, já nevím proč a další 3 roky tam ještě seděli a něco se učili. Ten život byl krutější, mizernější, než byl teď, teď se máme královsky.

B A na té vsi jste se bavili všichni dohromady nebo jak to probíhalo?

J: No, byla skupina, ta se ale rozdělila v tu ránu, jak který děti k sobě... Třeba o přestávkách hned všichni ven, támhle 3, támhle 5.

B A vy jste byl kde?

J: No, já jsem byl asi takovej nenápadnej člověk. Tak jsem byl asi nikde. Nějaký kamarády jsem měl. Ale pak v 1. třídě hned, jeden kluk měl padoucnici, nikdo nic nevěděl. Jen učitel asi. A o přestávce ho to chytlo, padnul a začal se klepat. Děti se rozutekly. Já jsem tam šel a nenapadlo mě nic jinýho než mu dát klacek mezi zuby. On se pak zklidnil, šli jsme do školy, tam to děti řekly. Učitel mě pochválil přede všema, ale řekl mi, ať jdu příště od něho, že by mi mohl ublížit (vypráví). Pak za dva nebo tři měsíce znova a já zase hlava nehlava šel pomoci, to je asi normální lidská vlastnost, pomáhat. Jenom mi přišlo zvláštní, že ty děti se rozutekly. A nevím, jestli tohle, možná v jejich očích ze mě udělalo něco jinýho. Protože začal

jsem bejt už v té době důvěrníkem dětí. Přišly za mnou a říkaly mi, co se jim stalo, svěřovali se. A já pochopitelně nikdy nic neřek dál. Dozvěděl jsem se ale spoustu důvěrných strašných a krásných věcí. Ale jako pomáhal jsem jim, protože jsem cosi věděl. Takže jsem mohl někdy ztratit slovo, když potřeboval pomoci někdo. To mi zůstalo jako no.

Jako dospělej jsem se vyučil řemeslu automechanik, byl na vojně a tak. A to jsem začal bejt nastrkovanej pořád někde jako za vedoucího. Jako abych tohle zařídil, je třeba udělat támhleto. Jako celý život mě to pronásledovalo. I poslední moje práce v bance byla, že jsem měl pod sebou asi 6 podřízených. Před tím jsem dělal kontrolora v nástrojárně a taky geodeta. A většinu života jsem tak nějak... já nevím, jak to na mě napadlo, já jsem nebyl průbojný, neexistovalo. Já byl spíš tichej, spíš jsem poslouchal, co kde a tak. Žádnou zábavu jsem sice nezkazil, ale jsou někteří lidi, okolo kterých je veselo. A já vůbec takovej nebyl, spíš malinko zakřiknutej.

B: Vy jste říkal, že vás to pronásledovalo. Byl jste v té pozici rád?

J: No ano, párkrát se mi stalo, že jsem něco i odmítl. Třeba v práci (vypráví).

B: A kolik máte dětí?

J: Dvě. Tři vnuky a dvě pravnučky. Ženil jsem se o chvíli pozděj, než bylo zvykem v té době. A ve 23 první dítě.

B: A když jste ještě děti neměl, přemýšlel jste o tom, že chcete víc dětí? Bylo to plánované rodičovství?

J: Jako dítě jsem o tom neuvažoval. A plánované bylo, první bylo bez řečí, to bylo jasné. A syn byl spíše náhodou, prostě stalo se. A pak jako manželka říkala, že už další ne. Ten porod byl vždycky docela těžkej, 24 hodin to trvalo a tak.

B: A co vaši rodiče poté, co zemřela sestřička. Nevíte, zda plánovali ještě třeba další dítě k vám?

J: Já myslím, že ne. Protože to, co jsem následně slyšel, že jako žena, které zemřelo dítě, nemá mít dítě. Tam mohlo být nějaké úsloví. Porodní bábu jí dělala máma. Babička možná při tom porodu zjistila něco, nevím (vypráví).

B: Dobře. A přemýšlel jste někdy nad tím, jestli by to nějak ovlivnilo váš život, kdyby ta sestřička přežila? Jak jste to třeba prožíval, když jste se to dozvěděl?

J: To víte že jo. Když to přišlo, tak jsem si říkal chudáček, jak jsme si mohli krásně žít. To je k politování. Na co asi zemřela.

B: A vy jste se na to neptal?

J: Ne, ne, to jsem se neptal. To mě vůbec nenapadlo. Tenkrát v těch 6 letech to jako proběhlo, někde to tam zůstalo, ale bez odezvy. A pak se to zase objevilo. Ale to víte, že bych rád měl sestru.

B: Byl byste tedy radši, kdybyste toho sourozence měl?

J: To určitě. Ale netrápil jsem se, že ho nemám.

B: A jaký myslíte, že to jedináčkovství má výhody? Oproti těm dětem, který toho sourozence mají?

J: Nějaký výhody to asi má. Ale teď jsme ve velikým časovym rozptylu. Tenkrát to bylo úplně jiný (vypráví) ... Mám za to, že jedináčkovství, je těm dětem na škodu. V dnešní době.

B: Proč si to myslíte?

J: Protože se z něj vychová sobec. Většinou. Důvod je ten, že se veškerá pozornost věnuje tomu dítěti. A to dítě toho začne využívat. Chce různý cetky, voloviny, zbytečnosti... Vyžaduje si. To, že by rodina, která má jedináčka, mu nevěnovala pozornost, tomu nevěřím (důraz). To musí bejt. To tak je. A pak si představte, že přijde takovejhle rozmazlenec. Představte si, že se vám rodiče snaží dát všechno, co můžou. Já jim to nevytýkám, ale to tak prostě je. A teď vyrostete v tom, že je skoro všechno vaše, kdykoliv se můžete zeptat rodičů, kdykoliv jim vstoupit do rozhovoru. I to se stane. Já chci podat pomeranč, rodič přestane mluvit, podá pomeranč a holce je přitom 7 let. To se stává. A to, že se takhle vychovanej jedinej ožení a třeba s dalším takovym. Oba jsou jednotlivci, který jsou prostě vedoucí. Takže budou mít problémy. Nemusej, ale budou. Protože každej ten solitér je prostě solitér a těžko uhejbá. Já vim, že ženy se spíš dokážou přizpůsobit, mateřstvím. To je něco, co my mužský nemůžeme pochopit. A jen málo ženských dokáže toho mužského zkrotit.

Takže já mám za to, že jedináčkovství takový, bez žádných extrémů, není dobrý. Je třeba, aby ty děti žily v kolektivu. To neznamená 3 lidi, rodiče a jedináček. Je dobře mít druhýho, protože spolu navážou ten kontakt.

Já to vidím třeba u těch svých pravnuček. První je solitér, tu bych často přerazil. Ale přijde, přiletí odněkud a já chci tohle a támhleto. Oni jsou večeřet a ona řekne, že jde navlíkat korálky. Máma jí nechá. A my spolu jíme. Dojíme a ona říká, že by si dala polívku. Tak máma jde, ohřeje polívku a dá jí to. Ale já jí už nechci, já budu navlíkat dál korálky.

B: Takže si myslíte, že teď je to jiný a dřív to tolik nevadilo být ten jedináček?

J: No, byly s těma dětma.

Ono se i tohle odstraní... Syn se ptá, co s tím. A já mu říkám, že snad ta školka nebo škola. Bud'ťo jí tam smetou, odrovnaj to solitérství nebo zůstane tak a bude ještě větší solitér. Ale proč má tohle to dítě prožívat? Že jí smetou nebo zůstane solitérem. Ona to nějak prožije a nechá si to tam. A takhle bude jednat. Také jedináčkovství, podle mě není dobrý za jakýchkoliv podmínek. Nedokážu si představit, že by tomu dítěti nepřáli (vypráví).

B: Nastala ve vašem životě někdy situace, kdy byste si řekl, „já bych si toho sourozence přál“?

J: Jistě. Po válce jsme se začali náš rod sházet. Po tom, co jsem udělal rodokmen, jsem na hodně lidí přišel. Takže se sházíme, a to mě kolikrát napadlo, heřgot, kdybych tady měl sestru. Nevim, proč mě to napadá. Přejde nás nějakých 15, 18, bylo by jich víc ještě, ale hodně z nich nemá čas (vypráví). Prostě asi, bych nebyl sám, přijel bych se sestrou. Ano, rád bych jí tam měl. Ale stalo se...

B: Ano, bohužel. Říkal jste, že jste vytvořil rodokmen. Proč jste ho dělal, co vás k tomu vedlo?

J: No, chtěl jsem vědět, jak to bylo dřív, jak byl začátek, kdo byl nejstarší. A našel jsem (vypráví).

B: Ještě se zeptám na vaše koníčky. Co vás baví nebo bavilo, jaké jste měl nebo máte zájmy?

J: No, bejvaly to motorky, ale to bylo chvíli. Také kupodivu střelnicí. Chodil jsem na střelnici střílet, dost dobře. Ale to bylo také krátké. A poslední je technika. Pro mě někdy od roku 76, kdy byly první počítače. Nejsem expert, jen tak jako domácí. Byl jsem nějak při tom, v bance, tam byly nejdál a nejdřív začínali. A já měl tu vedoucovskou funkci a viděl jsem to, jak to dělají. Tak jsem se k tomu dostal.

B: Takže to byly takové činnosti, které jste mohl dělat sám? Nebyl jste třeba pro nějaký kolektivní sport?

J: Tuhle jsem hrál volejbal, jako asi většina kluků. Fotbal ne, to jsem byl pomalej. A byl jsem dost vysokej, tak jsem dosáhl nahoru. Ale pravidelně ne. A pak na kole, do práce a tak. To je všecko, sport moc ne. Jako libůstku, nějaký písťaly dělám. Flétny a tak. Teď tam mám zrovna jednu připravenou.

Měl jsem jedinej velkej sen. Než půjdu do důchodu. Že si musím udělat hvězdářskej dalekohled. Neudělal, nepodařilo se. Což nadělám.

B: Vás zajímal vesmír a hvězdy?

J: Ano, poznám, kde co je. A všechny ty pověsti mě zajímaly.

A pak ty školy. Virtuální přednášky a pak ta univerzita třetího věku. Tam je klub. A tam občas chodim, dvakrát měsíčně tam máme něco vždycky. Teď budu podruhé promovat (vypráví).

B: Napadá vás něco, co byste chtěl třeba doplnit? Co si myslíte, že je důležité a nemluvili jsme o tom?

J: (vypráví o rodokmenu) Ptejte se kdyžtak vy, já vám už asi nevim. Kdyžtak mě napište, kdybyste si na něco vzpomněla nebo vám něco vypadlo.

B: Dobře, děkuji moc. To samé i vy, kdybyste si na něco vzpomněl a chtěl doplnit, neváhejte mi napsat.

Příloha č. 2 – Ukázka „network“

